

OLERTI 1987-90

SANTIAGO ONAINDIA

AURKIBIDEA

POESI JATORRA

Barrendiko neurtitzez (<i>Aurre-Apr aiz'tar. Beledin</i>)	107
Goizalde larria (<i>Balendik Aurre-Apr aiz</i>)	108
Balbearen ego baltzak (<i>Balendik Aurre-Apr aiz</i>)	110
Biziaren arian (<i>Angel Bidaguren</i>)	112
Udabarrikoa (<i>A.B.</i>)	113
Udakoa (<i>A.B.</i>)	113
Udagoiengoa (<i>A.B.</i>)	114
Negukoa (<i>A.B.</i>)	114
Amaierakoa (<i>Angel Bidaguren</i>)	115
Askotan (<i>S. Muniategi</i>)	116
Bakoitzarekikoz (<i>S. Muniategi</i>)	118
Añoberoz, Artzain ona (<i>Paulin</i>)	120
Edestia aztertiaz (<i>Ugarte'tar Martin</i>)	121
Errugabeko zigortua (<i>A. Beloki</i>)	130
Aita Damaso Intza'ri (<i>Yosu Exea</i>)	134
Gaur, Akelarre Gorbeian (<i>Yosu Exea</i>)	135
Mateo B. Moraza'ri (<i>Yosu Exea</i>)	135
Gaurkoa bai jai aundia (<i>J.E.</i>)	136
Zatoz, eguzki (<i>Legor</i>)	138
Landara onetik frutu ona (<i>Legor</i>)	140

BERTSOLARIAK

Naturaren iraulia (<i>Abel Enbeitia</i>)	143
Ibargungo Rikardo'ri (<i>J.M. Azpiri</i>)	144
Neure sorterriari (<i>J.M. Azpiri</i>)	146
Zugana nator (<i>J.M. Azpiri</i>)	148
«Basarri»'ri (<i>J.M. Azpiri</i>)	150
Aurra (<i>Paulin</i>)	152

ITZULPENAK

Geroko gizonei (<i>Bertolt Brechet-Igotz</i>)	155
Arrobia (<i>Karol Wojtyla - Aita Onaindia</i>)	158
Esopo'ren Ipuiñak (<i>Igotz</i>)	164

IRITZIAK

Aita Santi Onaindiaren Olerkigintza (<i>Juan Mari Lekuona</i>)	171
Maruri-tar Erramun (<i>Munigategi-tar Sabin</i>)	177

POESI JATORRAK

BARRENDIKO NEURTITZEZ

*Onaindia'tar Santi
karmeldar Aba gurgarriari,
bere larogeigarren
jaiotegunean.*

Karmeldar praille zintzo, ene adiskide,
barrendiko neurtitzez agurtu nai zaudaz,
neure olermen-itzen zorion-agurraz;
zeure jaiotegunez. zeugaz, ni, pozkide.

Bizitza-goienean pozarren zakustaz
izadiari adi, gogoia amesgarri;
elerti-barrutian zulakoak urri:
Zure lanen ederrak txunditurik gaukaz.

Arlo sastrakatsuan bidegin trabea,
sostorak alboratu, sasiak urratuz,
elkorak ziran landak loraz apain dozuz:
Indar barriz azkortu dozu euskerea.

Atsedenaaren poza nekeen tontorrean
arnasea barriztuz, etorria biztu
lanean ekiteko; giroa gozatu:
Zure izenak dis dagi argitsu inguruan.

Bake-aldi ta guda urkoaren urgazle,
arimentzat bakea ta poza zabaltzen
larogeira el zara, guztiai on eiten:
Gizartearentzako zentzuzko irakasle.

Etzenduzan kikildu baitegiko illunak:
Etsaiaren aurrean sendo adorea;
ezespen eta laidoz, erbesteratzea,
baiña aurrera zuk zeure, gogoko asmuak.

Jainkoa ta aberria zure gogai-zentzun,
urte luzeak-zear bide-lagun argi..
Zuri begira goitik, pozar dis-dis dagi:
Zorionez ospatu zeure jaiotegun.

Aurre-Apr aiz'tar Balendin'ek

GOIZALDE LARRIA

Illuna zan nagosi.
Illun baltz eta itzela...!
Eriopetuen gogo naibagetuetan
erantzukizun barik itaunak
ittoten ziran.

Idatzita dago,
baitegiko orma ezkoetan,
opageientzat epai zorrotza
eta gertu dagoz suizkilluak,
epaitueri begira,
gau baltz eta urratuan.

Begiak zabalik eta ixilik dago
gau illuna
eta eraillen oiñotsak datoz,
ixiltasuna zapalduetz,
burdiña-artera.

Bat, bi, iru, lau...
«Gertu zaiteze ta ala, geugaz,
aize garbia artzera...»
irainka dirautse,
lotsa bagako irri ta zarataz.

Abertzaleak dira;
gorrotoaren indarrak baituak:
Eztabe iñor zauritu,
maitasuna dabe *izkillu*
baiña arerioak biotzean arrak ditu:
oña ikusteko itsu,
besteen xedeak ezin onartu.

Goizaldeak ez dauko errukirik.
Espetxeko ateak zabaldu dira,
—burdiñazko ate astunak—
Lo datza oraindik erria.

Arnasa-ots luzeak entzuten dira...
Tarrantaren otsa...
Ixiltasuna...
Illerriko ormatzar itzelak,
gurutzeen gerizetak...
Ustu dabe izkilluak euren gorrotoa.

Illotzak, zuzentzasun-eske,
zerura begira;
odol beroa maitasunari deika...

Ixiltasun nabarmenean
amildu zan goizaldea,
odola dariola, negarrez.
. . .Erailleen bularretan
burruka negargarria...

Balendin Aurre-Apr aiz

BALBEAREN EGO BALTZAK

Balbe'ren ego baltzak, anker eta zoro,
zearkatu ebezan arru ta mendiak,
goibel ta artega itxirik bakezko zelaiak:
Arrezkero Eriok illunpean giro.

Sakabanatutako maitasunai deiez
zoritxarren anotsak, eguratsez, aske.
Bizi-bearra tinko zuzentasun-eske:
Oñaze-zelaietan odola tatarrez.

Goi, bee, erdi eta aldamen, etsaiaren kezka,
itxaropena artega, Erioren menpe.
Bizitzaren landetan Balbea'ren erpe
zorrotzak ixu-ikara zabaltzen arduraz.

Nastetzailleen deadar erailkorak ozen
aroa narriotzen, bakearen etsai,
oro ondatu gurarik sorbatz zorrotzak zai,
zillegizti ez lotsa, guztia lorrintzen.

Askatasun galduen oiartzun biziak
dardaganean daukaz bide, baso ta arru.
Osertz illunen giro goibela esparru,
aurrera ezin egin bizitza urratuak.

Eziñaren zidor latz eta aldapatsuan
itxaropenen billa, amesen bultzadak,
lapraztada ta zauri ingeraz adoreak,
ostopo ta sastraka, itsumustu larriau.

Gorrotoaren aurka maitasuna iraunkor,
askatasun-bidean, burrukari zintzo.
Ixuritako odola, erailduen mintzo,
debekubakoentzat deadar zalakor.

Oiñazez saminduen bide narrazetan,
Balbe'ren esanera, bultzadak ilgarri,
lerkai ta suizkilluak, Erio-egarri,
egun baltz eta illunen zidor itsuetan.

Ba-yoakuz erriak, agurka udeari,
arrats gorrien ertzak odolezko oroimen.
Balbe'ren egaztadak zuntzi beiz len baitlen:
Negu-sarrerak bekar bakezko pozkarri.

Balendin Aurre-Apr aiz

BIZIAREN ARIAN

*Bizia zer dan?
Zorion taldeen lauoinka*

ASIERAKOA

Ildo naroan urre-itxaroen txinpartak
erein ditu, gozo betean, nekazariak
t'etxondoko arlo nagusian argi puntak
—berde ori— agiri dauz, or emen, gariak.

Maitasunaren santutegian arrabidak
joten jabilkuz odol biren ametz zuriak
t'oge doneko eresien grazi zurixtak
lore egin ditu arima biren mirariak.

Solo berde egin da maitasunaren azia,
lau besoren azaro garbi eta doneak
ernamindu dauan garitzarik ederrena.

Garatu da maitaleen itxaro bizia,
argi zorabioz betez zeruko bideak
aspaldi bai baita leio zabal udalena.

A.B.

UDABARRIKOA

Udabarriaren erasoak ba daroa
pauso txiki berderik berde garia,
gunik-gun jabilko biziaren jai eroa
aizeño emeen maite uyolez garria.

Bai eder dizdira muskerren katu-aroa,
gazteentzat udalenak dakarren saria.
Gure mutikoak —aspaldi gizon osoa—
ba daki nundik dan goiz barrien ataria.

Aize orlegien putz sorgiñak zibu-zabu
darabiz etxondoko garitza burutuak,
bitxi-mantu irudi eguzki agurrera.

Seme lerdanak tinko bi erroak lurrera
ta ogei udabarri berdeen balakuak
amets daragitsoz ainbat urrez bete buru.

A.B.

UDAKOA

Ausbizi dirudie soloko zokondoak,
kalda-aroa da ta eguzkia su-gori.
Krak-krak garitzak noiz lertuko buru umoak,
galduko ete bildurrez ainbat urre gorri.

Berein udate bedeinkatu gazte sendoak;
amets muskerra zana egin da egi ori.
Neskuts batek eta biak landuko ildoak
biur jakoz frutu gurenen luberri jori.

Gariak makur deutso itaiari burua;
ugazabak ixotuko urunen argia
eguerdiko maien erdirako dizdizena.

Ba joaku uda maastietan galdua,
urrez betez gero gure lanaren egia,
ardo mozkorrentzat utziz ondakin onena.

A.B.

UDAGOIENGOA

Egin dau, ixilik, masparrera udazkenak,
urre t'eztiz bete dakar lepoko zorroa,
aize epelez igurtzi dauz maatsen ayenak,
gozo mozkorrez, dirdir agiri dan mordoa.

Pozarren dabil utziz zorrokorik onenak
ta urrez betez biderik bideko osoa,
kolkoan jabilkoz durrundi ori ozenak
t'odolean aize epelen eragin gozoa.

Aizeak noizbenka lurrera orri zimelak,
makaldua baita, nunbait, enborraren guna.
Etxeko nagusiarenak adar barriak

aspaldi sortuak ditu ta negu itzelak
ez dau agortuko bere odolena emona.
Ba ditu ba gerorako ere txirlarriak.

A.B.

NEGUKOA

Lei-aizeen talde izoztuak etor dira
iñork ez daki nungo bide zearretatik.
Agertu da negua otzez kikel-kikilik
maluta mantuetan bildura Oiz mendira.

Sutondoan dago attitte ixil-ixilik
arte-mukur lodiaren txinparten begira.
Berez-berez, su-malko bakoitzaren argira
gau urdin bat jatorko ametsetan bil-bilik.

Ardo zarrak berotu daroatso biotza,
mukurrari darion suak azurren otza,
baña: nork berbztuko mosu illen oztiña?

Oi negu gaizto! biziaren azken txatala,
amarruz dakarzu zuk beti oben zitala,
zuriz kukutuz zeure birjintasun zikiña.

A.B.

AMAIERAKOA

Arrats beera laburretan argi motela
ibai ixilean apurka doan bezela
noa ni be, ori zimel, argiño laburra,
urte moltzoen ubide tristeko apurra.

Agoan daroat tristura illen agurra
ta milla egun gozoren gomuta samurra.
Banoa ertzetan utziz samiñen orbela,
dazdatuz eguzkiaren ondakin epela.

Gero, amen baten izanen oroitza astua,
bilobatxoek be galduko attitterena.
Zenbat besarkada beroz anima enea!

Baña; ur-oro ibilko nire espiritua,
olatuen apar, naiz iturriko gardena,
tangadaka neureentzat ixuri donea.

Angel Bidaguren

ASKOTAN

Bai. Askotan nai genduke emendi ta andik
ibili, mundua zer dan jakiteko gogoz;
ibili mendi erpin, ibar, zelaietatik,
lurralde ororen barri izateko asmoz.

Ikuspegi bakoitzaren dirdira bat jazo
ta, entzun ta ikusizkoz biotza aberastu,
ibiliz ibai zear, itxasoz itxaso
berein ta bost erriren zelangoa altxortu.

Ija ibili baiño geiago egaz egin
ta, begiek ikus ezin daben itzalpeko
gogai illun zadortsuak argibidetzeko
gogaketa sakon arduratsu bati ekin.

Egaz, egaz... ta, aizearen antzera igaro
norabide jakiñik barik, berein osertzez,
gaur emen, lur zelaian, ta, gallurrean atzo
bizitz aldakorrari dagokion berritzez.

Arrano egalez azkatasuna aizeatu
ta, erle langilleteri ta, txingurriarenez,
bizitzazko eredu-bide oro gogoratu
izadiari guk zor dautsegun begirapenez.

Alorrez ibili nai genduke landaz landa,
ta, lora artean, ederbera, Maiatzeratu,
ta, ibai baten itxasoratzeari jarraitu
osteraz osteraz, baiña, beti aurrerantza.

Txoriekaz be zugatz adarburu gorenera
alaikiro igo ta, abestu orri artean,
bizia aldarrikatuz egunaz batean
zozo baltz goiztari edo, karnaba antzera.

Itza bebil gogo garbiaren ta biotzarenez
egibidezko zentzumen argi, adoretsuz
gizatasunezko ereintzaz ta, maitasunez
oldozkun oro zuzen ta artez oñarrituz.

Udabarriak alai, abestu bedi gugan
asierako bizitzaren gora-nai ausartaz
ta, Neguak be, bere giro illun ta otzaz,
ez bedi ez orbanik itzi gure animan.

Jantzi zaitez bai itxaropenezko erlegiz
eta, zanpatu nai zaitun etsipen baltzari
ez amor emon, malko itunen tamalkeriz,
samindura goibelez datorren egunari.

Eskura dagigun bizitzaren irriparra
ta, zabaldu aren ongarri eder, onura,
aren eragiñezko laguntzaren goidura,
aren pozbidezko urregorri ta zidarra.

S. Muniategi

BAKOITZAREKIKOZ

Barru barrutik begiratu egizu gogoz
gauza guztiak izan oi daben berekiki
izate eta senera, bakoitzarekiko
arimaen egitazko zergai ta zelangoz.

Oarmenezko begiratze argi, barrukorrez,
ta, entzumenaren laguntasun zoli, biziz,
begiratu billakuntza ardurakorrez
biotza onbidez bertanberatu ta irauliz.

Bizitzazko igidurapean dakuskezu
izadiaren aldakuntzazko bizitasuna,
lurtar mundu onen agerpen argitsu
ta, gauzaen beren arteko loturamena.

Maite dagigun bizitzazko edergai oro
ikasiz zer bakoitzari darion izkuntza,
udabarri gorakoi edo udazkeneko
orri-jauzte itunak dakarren aldakuntza.

Bakoitzak dagersku bere gogai, zertasuna,
(loreak lorearena, aizeak aizearena)
bakoitzaren ezkutapenezko zador, guna,
egunbera eta arratsbera datorrena.

Uginberazko ur aundiz edo, legunkiro,
olastaz olasta gabiltza «nornikaturik»
berein aizeren arabera ta, arrokiro,
bakoitzaren gose-egarriak asetu nairik.
Bakoitzak berean negar edo barre dagi
txoriak lez, goiz-arratsetako agurrean,
etsipenez edota alaitasun betean
euren biotz barrua uztutzean kantari.

Ikasi daigun gauzaetara begiratz
zugatz zaurituen negar-zotiñak entzuten,
itxas orroen esangura illuna neurtzen
mendietako bizi oiartzunak be bereizten.

Ikasi nor danakaz bat norbera izaten,
gauza guztien zergaietara urreratzen,
izadiaren abotsakaz jaungoikoratzen,
maitasunaz biotza osasundu, aberasten.

Biziak ots dagi bai txikian ta aundian
bakoitzaren elburubidezko almenean;
ots dagi erleak eztigintzadurundian
ta, ots, txingurriak be, etenbako lanean.

Orra eguzkia, illargia ta izarrak
mundua berotu, edertuz, emoi betean!
Orra mitxeletak be beren ezebezean
lorarik lora, alaiturik zelai ta larrak!

Zenbat izaki, zenbat bizitza soka dantzan!
Batzuk arrak-jota, besteak ederrik, lerden,
biziera estu edo nasaizko ibilkuntzan
bakoitza bere izan-nai, izateari eusten!

S. Muniategi

AÑÓBEROZ, ARTZAIN ONA

Betorkit goi amasa
artzairearen argiaz
burua argitzera;
betorkit goi arnasa
Gotzairearen odolaz
nirea indartzera.

Artzairearen oldea
burdin antze egoan
artzaigo arloan;
zelaiak, janariak,
ardiak ta bildotsak
gozartuz gogoan.

Ardien janaria
gurin ikusiko dau
zelai orlegian;
bazka osasuntsua
eskeiniko dautse
bildotsei larrean.

Artzain eta artzaiñora
euskal lurrean dabiltz
arriskuz josita;
mendiak latzak dira,
ta zelatari dabiltz
artzak etsaituta.

Bildots errugabea
otso artean legez
dabil artzain ona;
gogoen janaria
egia dau miñean;
itzik argiena.

Ardiak gose dira,
zuzentasun egarri,
kurutza bidean;
eguzkia zerutik
argitzen doa lurra
artzain elburuan.

Gizontasun erio,
sinismenaren garra
alkar maite dira;
artzairearen makillak,
ontasunez, daroaz
ardiak larrara.

Ardiak maite dabe
artzairearen abotsa,
zuzen, egizkoa;
artzaiak maite ditu
ardi eta bildotsak:
ontasun osoa.

Artzain bat, artalde bat,
alkartuta dabiltzaz
amets bardiñagaz;
poza dario itzari,
maitea biotzari,
zoriontasunaz.

Leialtasun ikurra
odol eta aragi
biurtuta eukan;
erruz, ezin eikean
zintzotasuna urratu
egizko burrukan.

Ontasunetik dator,
zugatzaren lorea,
otseindu bearra;
zure izate guztia
on eñez urtzen zan;
oro maite garra.

Egia bakarra da,
izarraren ditziraz
gizadia argitzen;
gaiztasunetan, sendo,
beartsuaren alde
jun ziñan laguntzen.

Paulin

EDESTIA AZTERTUAZ

*(Gernika erri kiskaliaren oroitzan,
gizaldi-erdi geroago)
—1937-4-26—*

I

APIRILLA...

Apiril ameskorra.
Oizko joera aurrerantza doa,
bere egun-txorta
ondartuaz.

Agian, ondartzera ta areago
egun-giro gozatsuan,
milla amets pillatuaz.

Sagastiak lore-bete,
sarats-ondoak begi illantsuak
leertuaz;

larre-saillak txuri-orixka
lore-bitxitan,
landa-txoriak txorrotxioz
ugaritze egunetan,
elkar poztuaz...

Apirilla ba'doa,
ba'doa bere bidatxidorrean;
Maiatz, aizpa sabelkideari
eskua luzatuaz...

Apiril ameskorra;
Apiril zoroa...
Ik erdibitzen digun,
leena ta geroa.
Jazkera bitxienaz,
aldakor giroa;
negua kolkoan-da,
aurrez udaroa...

APIRILLA...

37'ko Apiril gogoangarriak,
26'garren aorria eman du
bere baitan.

Aizea bare,
egurasgiroaren jabe;
ta oskarbi urdiña
Zeru-goietan...

Lugiña oizko alorrean,
etsipenaren uztarrian;
ereitaroaz ametsetan;

uzta berria irudimen-da,
leen erneak
jorraketan.

Etxeko burua lanpeturik,
izerdi-likaz bustirik;
ta andrezkoak,
etxeko zeregiñetan.

Aiton-amon elduak kontu-kontari
billobatxoak zainduaz,
erlazpeko
armailletan...

Eguna onez doa,
onez, eta oizko bakean,
bazkal-osteko
orduetan...

Apirilla'k eman digu
bizidunoi oiñarria,
lekarotik iraziaz,
bizi-pozen ur-begia.
Ur gardena, ur gozoa;
amets oron iturria,
ametsaren iturri-ta;
bizitzaren zain berria.

Asteoroko autsi-mautsia,
peri-toki zabalean;

saltzailleak mingaiña luze,
erostunen txanponen truke;
betidaniko marnarrean.

Eskaera-eskeintetan elkar zapaldu,
edo-ta, erdira joaz mantendu;
itzez-itzeko
burruka apalean...

Txerrialdiak gurtesian kurrinkaz,
uztar-aldiak ausnarrean;

burni-txirrinkan loturiko
asto-bikoteak,
oizko ongi-etorria arrantzaz;
elkar ikustean.

Eskolari piper egiñiko
mutil-koskorak ere,
algaraz astoen tartean...

Dena beti bezela,
urak bere bidean,
Mundaka-adarrean beera doaz,
arratsaldeaz batean.

APIRILLA'K, 26...
Arratsaldea erdiz-erdi,
ta eguzkia bere printzak orraztuaz,
itxas-gaiñeratzen.

Enadatxo etorri-berriak aizean,
lau aldetara ega-joku biurrian;
eltxo-opillak biltzen...

Laurak bete-betean
da erausia bat-batean;
eta goi-sapae urdiña
beluntzen.

Zerupeko burruna negartiak,
eta ezkillen dilin-dalango soriak;
ixiltasun zana zarata bizi,
ta odol otzak
irakiten...

Orra gaiñean,
 pizti egadun imkoitza,
 nora atzaparrak botako begi-urraka!
 Im... Iru iruko...
 konta ezin ala;
 ingurugunean pillatzen.
 Araba'n altxaturik,
 Bizkai'ko h-retan;
 begiak ikuskizun
 lau ordu luzetan.
 Doixtarren txoritarrak,
 egaraz zebiltzan;
 eguzkiak erraiñu
 ego zabaletan.
 Kantauri'tikan urbil,
 ain xuxen Gernika'n;
 jolas-tokia zuten,
 arratsalde artan.

Aixa jira egin-da,
 itxas-adar gora;
 egapetik jaurtiaz
 leerkaia lurrera.
 Aize-txistu zirrara,
 zartadaz batera,
 agindua zekarten
 toki ber-bertara.
 Gorrotoa arrazoi,
 indarraz batera,
 pizti odolzaleak,
 otsoen sarrera.

Zigorraren azpian,
 ERRI baketsua,
 altxor bat darolako,
 leenik autatua;
 LEGE-ZARREN zutabe,
 ARBOLA SANTUA...
 Gizaldiak leenago,
 asabek artua,
 geroztik oiñordeak,
 arretaz zaindua;
 onen aitormena da;
 bere pekatua...

II

Oiñaztar galduak bezela,
burdin-txitu zirrarakorraz;
ta, lertzearen dardaraz,
lur-etenak erasan-da;
teillape osoak txinta batean
ondakin-pilla.

Oeak, maiak, jatontziak amilka,
edo-ta sapaldetan zinzilika.
Gizaki triskildua zauri-bizi,
zain etenak odol-usten,
polpol-iturri dirudilla.

Amak aur zatikatua besoetan,
ama bera zaudi-aska;
ta aurra illa...

Lurrean arrastaka ainbat elbarritu
odol putzuak atzean utziaz,
nork lagundukoaren antsiaz;
iñor gabeko leize utsean
babes-billa.

Lau ertzetatik sua darion
labe goriaren errauspean,
garraren ziskuaz batean;
negarra, karraxia, agin-karraska;
kiskal-usai kiratsa,
ta kee miña.

Aldi berean...
Lau ordu luzeetan,
auts-ganduaeren kerizpetan;
etxipenik artzeke,
erri txotilla.

Onen negarra,
onen zotiña;
intsentsu-lurrin gisara,
ganduzko sarea zulatuaz gora;
oiñazeen eramanpidez,
Jainkoagan dijoa;
erriaren otoitz ixilla...

Gorrotzoko eraso basatian,
indar-neurtze biurrian;
erri osoa kiskaliaz
batera;

inpernu artandik,
leerkerako lur-askak,
amilka jaurtiriko errukarriak;
landan ziarduten atxurlariak,
erbarru-zear eguraskide ibiltariak...
Zentzu gabe, tiroz ebakirik
uxoen antzera.

Azokara bilduriko nekazari gordiñak,
jolasketan zebiltzan aur poxpoliñak;
auk ere odoletau
bizitzaren bukaera...

Era ontara agindua beterik,
ta geiago ezin ondaturik;
agian ase zaiete odol-egarria,
aurre-asmo makurraren
arabera

Bide batez,
gidari biozkabeak,
ondamen aren arrazoiak puzturik,
garaipen-gorantzak
jasotzera...

Ondamendi ontan,
gorputz-illak adierazpen
ondoren datzan izurria.

Indarraren arrazoi soillak lekarken
jarraipen biurria.

Kiskaliriko ERRI MARTIRIA,
eriotz-opariz Zerurantz...!

Eramankizunaz eta odolaz
bein-betirako errauspean eortzirik,
ondore belaunaldieri mintza...

III

Orra or lur-joa...
Mendeek zear iraun-da,
arbasoen batzar-leku
autatua.

Orra or... Gernika!
Guk ezagutu genuan Gernika...
Arria, arrigaiñean lagatzeke
autsi ta kiskaldua.

Nazitarren proba-zelai biurturik,
erri baten jatorri-nortasuna
irentsi eziñaren ondorioz
lege-ausleen gorroto-erioz;
arras zapindua...

Odolgaltze izugarria,
gauaren egapean estali bearrez;
gaizkiñak bere eskuen
garbigarri.

Okerraren zama astuna,
erkideen lepondora botarik,
nolabait gezur-sareaz
nai izan du estali...
Zeru sapae irikia ordea,
oizko egitura aldaturik,
odol, eta erraiñua jasoaz,
eta lau aizetara zabalduaz;
ekintza basatiaren
salatari.

Gain-lausoa ispillutzat,
erretura ber-beraren irudia
eskeiñiaz dago lur zabalari.

Lur zabalari,
ta egun berriari;
geroak zeatz jaso dezan
egiaren berri.

Biaramon astunean,
erri osoa auts biurturik,
eta auspean kiskalirik;
iñoiz jakingo ez-dan
giza-kopurua.

Gorpuzki zatikatuak odol-bildu,
ondakin kiskalduak mutxikindu,
ta tokian-tokian
ixiltasuna urratuaz;
jabe-gabeko zakur bakartien
doluzko erausi-marrua...

Gernika... Gernika...
Belaunaldien buruan,
Euskal-gizakiaren babesgarri
izaniko Gernika;
arras kiskalia...

Gogoangarri utzi digu betirako,
azken erioan semeen odol-galduak
irentsi dituaneko
gertakizun ikaragarria.

Errauspean txingarretan urturiko,
gorpuzkien gomuta garratzak,
iraunarazi dezaioke,
oraindiñoko oroitza;
gaitzetsi,
ondakuntza basatia;

ta jaso ere,
gerorako zutarria...

Orra or, Gernika!
AUTS SANTUA...
Errugabeen odolezko
polpol-errekak
irentsia...

Orra or, Gernika!
Fraukotarren txakur-jokuaz,
doixtar, erromatar,
ta mairuen apotxarkeriz
eretxia...

.....

Ona emen, Gernika... !
Elbarriak... Zurtzak... Alargunak...
Errauspeko txingarten suaz,
arri zaar erreak altxa-ta;
berriro eraikia...

Ugarte'tar Martin

ERRUGABEKO ZIGORTUA

Egunkari! Egunkari!
oiartzun mutua dekan arren,
ire lerroen edukiak
egin zidak
ots,
sentimen gelan
zarata mindua
sor...
Goreti ikastetxean
zer...?
Denaren eta leikenaren
sugai bakarra,
jaiotzak mugatu,
historiak kolpatu,
justiziak
ala ola jarri zaituen
aurra,
kanta au dizut
zuri zor.

Zure ama il zen
bizitzaren
goizean,
agian... minez,
isil isilik,
lotsaren aterpean,
beste ama galdu ustuak
arro!
aur galtzean,
bizitzak urrats bat
irabazi eban
zu erditzean.

Sabelkide zindularik
zeunden jauregitik urbil,
guda bat egoan,
il biziko
guda,
amak, aurrez galduriko
guda.
Eriotz mozorroa
aozabal,
pozoia il kanpai eske
ama-ren odolean
SIDA.
Zu ortxe...
ezbear askoren
seme
ta amatasunaren
oore.

Noizbait jakingo duzu
gertatze auen
zera...
aldiz gizonak sinetsi duen
bizia dela
plazerra.
Amaigabeko amodiotan ler
maitemindu?
Berdin da
emea... arra...
arauak autsiz
abiatu zen
baina...
orra,
usturik aurkitu da
usturik zen
ura,
naia, ustea ta ezinaren
gizontxo
or doa
drogapera.

Eskubidez geiegi
mintzo da,
bete-bear itza
zabortegira bota

eta
idatziz doa
aurrerapen delakoaren
poema
lizundua.
Baina entzun!
Agian...
zure ama zen
poema orren barnean
ain lizundua ez zen aldiko
izkia,
guztien gaindi
opa izan zizun
berak galtzear zuena
bizia.

Bizia,
diotenez,
kutxatua ornen...
diotenez,
Sidaren erole...
diotenez,
gizartearen arrisku zara...
diotenaren diotenik
ulertzen ez duzun
aurra,
nere salaketa
artu onez.
Mila kutsaduraz
izadia pozoitzen ari den
gizona
izan nai du zurekin
juez.
Kideko lagunak ken
jolas enparantza esitu
ezitzeko aukerarik
ez,

Israel,
ez dut zu baitan
gorroto azirik landatu
nai.
Amets egin dut...
aunditua,

norbaitek irakatsia
zerala
SIDA sendatzeko
gai
eta geiago,
esku bat luzatu diozula
beste kutxaduraz
usteltzen doan
gizonai.
Ametsa gaur
biar
baleike egi.
Barkatu... zuk ez etsi.
Ekin
eta jarrai.

A. Beloki

AITA DAMASO INTZA'RI

Aintza zuri, napar jator, zolia,
maixu, idazle, apez, mixiolari,
egia aldezen suspar gudari,
Euzkadi'ko seme aundi-aundia!

Beti irakasten «zeruko argia»
ludi ontako kristau erriari,
ta ziñez otseintzen Jaungoikoari
bete duzu bizi luze, garbia!

Zure urtemuga datorrenian
pozten da adiskideen biotza;

eta, beraz, jasotzen dute leian
zure alde aien suar otoitza:

«ONETSI, JAUNA, AL-DUZUN NEURRIAN,
EGUN DA BETI GURE AITA INTZA ! !!»

.....

Iya emendik urte bietara,
eun urtekoa zareanean,

danok egun bertan alaitzen garan!

Yosu Exea

GAUR, AKELARRE GORBEIAN

Gaur, akelarre Gorbeian...
Nunaitik goruntz doiaz
sorgiñak poz-pozik, leiaz...
Jaia, asteko zorian...

Isuskiaz gona artean
ariñ, barrez, kantuz, dauziz,
beti kiñuz ta triskari,
uu... jujuju... jajaja...

Buru izaten illargia
bardingabe jaitzean,
illbeteko kerizpean,
damate mamuak egaz.

Utsalki darakar Gurutzeak,
banatzen baitira tximistan...
Ilzarra, eder, zidartua...
Aizea, otza, izoztua...

J.E.

MATEO B. MORAZA'RI

Aintza zuri, gizon jator, aundia,
lantegian zuzen, trebe, gartsua,
arabar aldun bikaiñ, jakintsua,
zaintzeko Madrid'en Euskalerrria!

Zeure «ITZALDI» betiraungarria
ain zeatz, egiti ta argitsua,
izango da unoro ospetsua,
euskotarren edestiko pitxia...

Eraşi al zenduan alperrikan?
Ez eiki! Eguzkiak ortzonduan

illuna txautzen dun era beran,
EGIAK ere, orenen buruan,

gutxien itxadoten dugunean,
dirdir egiten du bere orduan!

J.E.

GAURKOA BAI JAI AUNDIA

Gaurkoa bai jai aundia!
Jainkoaren izenean.
onesten du Aita Ixidrok
au gure etxe berria.

Estibaliz-ko Andra Mari,
Gure Mikel Goianingeru,
baita Anton Deuna ere,
bakoitza zaigu Zaindari.

Estibaliz-ko Birgiña
(bi arabarrak izanda;
danok iya gazteiztarrak)
nai-dugu gure Erregiña.

Mikel Deuna euskalerrian,
maite ta premiñazkoa;
orixe gertatzen da be
Angiozar-tarren artian.

Gure enparantz-tokia
beti, Anton Deunarena;
urtero zozkatuten zan
ilbeltzaren txerri aundia.

Gaiñera Jainkoak daki
zenbat maite ditugula
Xabier, Prudentzi, Balendin,
Garikoitz eta Iñaki.

Zenbat asaba zerutik
ona begira bai daude!
Alako laguntzapean
egon geinke bildur barik.

Nik eztakit zergaitikan,
baiña toki ederrenak
bereganatzen dituzte
zerutarrak ludi ontan.

Euren zerua lurbiran
Goiko Jauna goresteko,
baita geure onerako,
tinkotzen dute sarritan.

Aien aztarnak jarraitzen,
(bear ditugula diote),
asi gaitezen lenengo
leku politak biztanten.

Emengo toki bikaiñak
zeru-zatitxuak dira;
ondu ustiatu ezkeru,
guztiok zeru-zaleak.

Ikus dezagun ederra
ludi igarokor ontan
Jainko-osotasunaren
argazki motel bezela.

«Eder osoaren billa
jun gaitezen gaur da beti»
bizirik gauden artean
GURE xede izan dedilla.

Pakea ta batasuna.
gorde ditzagun sendian
egipenetan agertzen
elkarrezko maitasuna.

Lau-orrietatik gera
danok euskaldun jatorrak;
ez eze bakarrik gorde,
zabal daigun be euskera,

geure altxorrik onena
kristautasunez batera:
arbasoen ondorentza
ta, berez, Jainkoarena.

Olan bizi-ezkerio
asten gara dastatuten
zeru-bizitza lurrean,
betikoaren abio (1).

Badute orlan jokutzen
etxe ontako lagunak,
oingo ta ondorengoak
BETIKO ONESKUN DEZATEN! ! !

(1) preludio

J.E.

ZATOZ, EGUZKI

Laño baltz, argi goibel;
egun naasia.
Mendi gainak edurrez,
Beerako euria.
Gunak ezoz beratuz
otz asegarria.
Biotz-ondo barnean
tristura etsia...

Gorputz-giar ta zanak,
izotz-arri antzo,
giltzak sor, oinak astun,
urrats baldar, gogor.
Odol bizigarria il.
Biurtzen dana illotz.
Oi negu anker, zital,
zaarren eriotz!

Txoritxo egalari,
abeslari trebe;
kanta ta kanta beti,
izadiaren pozle.
Gaur ixilik, gordeta,
otzak ken adore;
edo jan billa, mozkor,
egaskada indargez.

Adar-ilotz, idorrak
enborretan tente.
Izotz-gaitzak barnetik
elbarriaz bete.
Beso igar dirudie,
zeruari eske
bizitz-zorna barria.
Bizi, bizi, arren!

Noizbait desegingo zuk
 argi alaigarri,
 izotz-izurrite au.
 Dagiala ebagi
 zure mii zorrotzak
 odei zoztor ori.
 zauri gordin ortatik
 sar dadin eguzki.

Zauri estutik mear
 erraiñu bizkorrak,
 orratz fiñaren gisa
 zulatuz aparra,
 lurra jo, adiraziz gero bizikorra,
 itxaro-begientzat
 zori iragarkorra.

Ao ikusgaitza apurka
 zulo da biurtu.
 Eguzkiaren suak
 odeia suntsitu.
 Illun nazkagarria
 Argik dau uxatu.
 Zerua urdinduz doa,
 izadia poztuz.

Eguzkik lastan gozoz
 artu dau besotan
 izadi triste, otza
 besarka berotan.
 Izotz-arri, edurra
 urtuz maite sutan...
 Urak kantari doaz
 abes polpoletan.

Adar-illotz, tenteak,
 zoma-eragiñez,
 ostoz betetzen asi;
 larra eriak, lorez;
 atso-aguren barna,
 zer bizigarriez.
 Dana bizi da bizi
 beroaren munez.

LEGOR

LANDARA ONETIK FRUTU ONA

Landara sorreratik zuzena,
Laket-eusle bearrik ez.
Lerden, gogor, ezetsu, ausarta
kozkonduz gorputz-biotzez.
Kimu barri ioritan oparo,
frutuen itxaropenez.
Kristo antzo santutasun, adin,
jakiturian elduetz.

Lotua, baiña guztiz librea,
—kontraesana itzetan—;
Lokarri bigun, ikuseziña,
funtsa biotz-taupadetan.
Maitetasuna daroa izentzat...
Palau-k dau txiki-txikitan
kimua frutu egin, bereak
ustuz esku-pobreetan.

Landara, gora-gora, luzetuz.
Inguruan naastea;
jauntxokeri, izkanbilla, gorroto
ta pobretasun pobrea.
Aske-lokarriz samurtu gura
ain egoera tristea.
Arazoon osakai, ebatzi
Karmel-Ordenan sartzea.

Bseo-eskuak tenk gorantz eske
txiro goseti, moltzoka;
gaixo osagaitz iguingarriz joak
etxe-bazterretan aika.
Frantzizkoren erraiek deadar
gizadi gaizto onen am-ka.
Goseti, txiro, gaixo biurtzen
premiatsuen babeska.

Legor

BERTSOLARIAK

NATURAREN IRAULIA

Ez dakit zeinen eskutik,
batzuk diote zerutik
ez baitut ulertzen tutik,
mundu haundi hau sortu omen zen
ezer ez zegon lekutik
milaka urte ordutik
nahiz izan tarte arruntik
oraindik da erdi zutik.

.....

Mendi edo itsasoa
basamortu ta basoa
dena ederki jasoa
izakietan elkarganako
maitasunaren gozoa,
bildotsak maite otsoa,
zein bizitza eroso...
Hura bai paradisoa!

.....

Mundu eder ta gastea,
osotasunez askea,
irauli zaigu tristea
bi abere fin azaldu ziran:
Adan eta emaztea,
horra sortu zen nahastea,
gorroto eta pestea
gaurdainoko desastrea.

.....

Nahiz gure «Natura» amak
bideak zuzen emanak,
laister heldu ziran lanak;
odol egarriz sortu zituzten
bihotzik gabeko armak,
hauen truke gora famak,
herrian gerraren dramak
«Naturaren» kontra danak

Berez garbia zen soina,
mm jartzen diguten oina
bihurtzen dute pozoina,
Lemoizkoa geldiarazi
eta isildu zen baina,
oraindik bada zizaina,
nornahi astintzeko haina:
hara hor martxan Garoina.

.....

Bankeru edo militar,
paparretan zenbat izar,
armetan fama ta indar;
hauen gustoak herriarentzat
desgrazirik aski dakar.
Hara hor nun entzun behar,
laister nahi digutela har,
«Aireportutzat» Aralar.

.....

Paradisoko baratza
gaur zikina ta kiratsa,
hau konpondu ezin latza...!
Lehen zelai eder, orain fabrikak
nunnahi dizkigute altsa,
zeru zapaian ke baltza,
diruduna aberatsa,
uler ezineko saltsa.

.....

Munduaren ondamena
guganaino heldu dena,
ez al du ematen pena
Mendi gainean zuhaitzen orde
burnia edo antena,
indarrez lortu dutena,
armoniaren etena...
Noiz behar dugu kondena...?

Abel Enbeita

IBARGUNGO RIKARDO'RI

I

Ibargun goiko etxeko jauna
Rikardo neure laguna,
Ari kontuan Urdiñoletaz
Alkartea egin duna.
Ainbat jokaldi egiñagaitik
Bein ere galdu ezduna,
Entzun ezazu kaletar onek
Gogo onez dirautsuna,
Jolastu zaitetz mendi giroan
Ori bada nai dezuna.

II

Baserri baten jaio ziñan da
Bertan umetatik ezi,
Gazte denporan mendiko gauzak
Ondo zenduzan ikasi.
Orretxegaitik baserritikan
Ez dezu iñoiz igesi,
Pozikan zaude zeure tokian
Bakean zerade bizi,
Etxean dezun euskal giroa
¿Nola diruaz erosi?

III

Esku artean dezun lanari
Beti oratuz benetan,
Zure ardiak larratzen dira
Igargun goiko maldetan.
Edo bestela bedar gozoa
jaiotzen dan zelaietan,
Nai duten aiña jan eta gero
Orruka inguruetan,
Esan naiean prest dagozala
Topekatzeko plazetan.

IV

Ainbat denpora pasatzen dezu
Ariak gogoz prestatzen,
Janari onak emanaz euren
Azurrak ondo gogortzen,
Baba, Olua edo artoa
ixilpean eurei sartzen,
Ainbat laisterren azi daitezen
Lepo-bizkarrak leuntzen,
Eta garaia eltzen danean
Jokorako plazaratzen.

V

Ari kontuan aitua zera
Eztago zer esanikan,
Guk kaletarrok ezdakirzuzan
Gauza asko jakiñikan.
Baiña zertxo bat esan nahi dizut
Neure biotz barrendikan,
Apostu kontun gauza aundirak
Ez itxaron plazatikan,
Urre gorriak gordegizuz,
Ez atara etxetikan!

VI

Aizu Rikardo, kontuz ibili
Apostua zarratzean,
Ez amorerik eman iñori
Erabakia artzean.
Gizon zintzo lez joka ezazu
Irabazi naiz galtzean,
Beti bezela eldu lanari
Jokaldia amaitzean,
Lan egin gabe ezta erneko
Ezer zure baratzean.

VII

Oraindik sasoi onean zagoz
Jolastu zaitez jaietan,
Zeure emazte politarekin
Egizu dantzan plazetan.
Irten etxetik noiz-beinka edo
Libre zauden aldietan,
Ez pentsa beti ibiltzerikan
Amai gabeko neketan,
Zuk aspalditik daukazu toki
Berezi bat zeruetan.

VIII

Zartzaro on bat opatzen dizut
Bizi zarean lekoan,
Ibargun goiko intxaur arbolen
Gerizpearen giroan.
Gure oitura ederrak zabal
Etxekoen inguruan,
Euskera ona erabiliaz
Atadi naiz sutondoan,
Euskerak leku izan dezadan
Zure illoben kolkoan.

*Ondarru, 1987,ko Irailla.
J.M. Azpiri*

NEURE SORTERRIARI

I

Neure sorterri maitagarria
Zugana nator kantuan,
Seme on batek bere Amari
Egiten dion moduan.
Orain arteño euskera utza
Ba-zenduan inguruan,
Erdal Olatu sakon bat sartu
Zaigu errian barruan,
Erdera gaintzen asia degu
Euskera zegon lekuan.

II

Uste gabeko gaixo txar batek
Artzen gaituen antzera,
Kanpo jendea etorri zaigu
Itxas lanetan jartzera.
Euskalerriko Ogi gozoa
Gogo onez dastatzera,
Etxe ta kanpo euren izkuntza
Indar guztiz edatzera,
Emen kokatu dira geienak
Ez dijoaz itzultzera.

III

Atzerritikan etorritako
Guztiak edo geienak,
Umez beteta aurkitzen dira
Adiñ onean daudenak.
Elkarrekilan biltzen dira-ta
Sendotu euren almenak,
Erri osoan entzuten doguz
Erderaren gorapenak,
Au ikusita zer bide artu
Bertako seme garenak?

IV

Euren umeak nastuta dabiltz
Gure umekin kalean,
Adiñ geiago dutenak berriz
Dantza-leku illunean.
Gazte bat baiño geiago jausi
Da erdaldunen sarean,
Kontura gabe daude oraindik
Erderak dun indarrean,
Ezkondutzean bizi berarko
Dira Gaztelar artean.

V

Sorterri maite baltz ageri da
Zuretzat etorkizuna,
Askok ez dute ezagututzen
Erri baten ondasuna.
Euren barruan ezta egosten
Izkuntzaren nortasuna,
Erdaldun eran bizi dirade
Galduaz euskal zentzuna,
Olako gauzak ikusi eta,
Nola izan poztasuna?

VI

Txori guztiak abesten dute
Bakoitzak bere erara,
Guk ere berdiñ egin dezagun
Euskal semeak bagara.
Ez dezaigula aitzakirikan
Eztan lekutik atara,
Uso zuria ezta joango
Moxolo baten gelara,
Ez eta ere iñoiz ezkondu
Orma txoriaz Enara.

VII

Erri berean bizi gerade
Bi giro ezberdiñetan,
Txar eta onak izaten dira
Errialde guztietan.
Euskaldun gazte zintzoa zuri
Esaten dizut benetan,
Ez begiratu maitatzen errez
usten duten neskatzetan,
Pentsa ezazu arantzak ere
Sortzen dirala loretan.

VIII

Erriko gazte zugana nator
Gauzak argi esatera,
Utzi betiko zuen artean
Ikusten degun jokera.
Maitasunezko erdal itzetan
Erortzen baldin bazera,
Ezkon lagunak ikasi dedin
Gure asaben izkera,
aurrerantzean nun-nai ta beti
Egin ezazu euskera.

*Ondarru, 1987,ko Irailla
J.M. Azpiri*

ZUGANA NATOR

I

O! Alexander zugana nator
Ainbat gauza esatera,
Kontura gabe sartu zaituzte
Nagusien adiñera.
Ume jolasak utzi dituzuz
Guztiak alde batera,
Urteak joanik iritxi zera
Amazortzi gaindutera,
Orregaitikan bizi berri bat
Dezu emendik aurrera.

II

Adiñ ederra daukazu eta
Obeago Osasuna,
Ume ziñala sortu zitzaizun
Menditar zaletasuna.
Euskal giroan aurkitu dezu
Aberri jabetasuna,
Jarraitu bide zuzenetikan
Izan biotz poztasuna,
Gurasoentzat gorde itzala
Euskadintzat maitasuna.

III

Ni urteetan zartzen nijoa
Orain zu zatoz aurrera,
Uzten dizutan euskal giroa
Eraman lagun artera.
Gure euskera maitagarria
Plaza erdira atera,
Zure antzeko gazte lagunak
Danok jokatu batera,
Erri zar onen askatasuna
Lortzeko lan egitera.

IV

Mundu onetan gauzak ez dira
Nai bezelaxe gertatzen,
Lore artean bein baiño geio
Arantzak dirade sortzen.
Uste gabeko gauza txarren bat
Iñoiz bazaitzu jazotzen,
Jarrai aurrera etsitu gabe
Dezun okerra zuzentzen
Zeure burua ikusi arte
Bear bezela goratzen.

V

Alde danetan agertu zure
Euskaldun gizatasuna,
Maita ezazu gure izkuntza
Zaindu bere nortasuna.
Lagun artean zabaldu beti
Aberri zaletasuna.
Gazte giroan dezutelako
Geroko etorkizuna,
Gure erriak lortu dezadan
Betiko askatasuna.

VI

Gure burruka ez uste danik
Ume arteko jolasa,
Askatasuna lortzea ezta
Izango gauza erreza.
Baiña zuk euki biotz barman
Ori lortzeko amesa,
Etxean eta lagun artean
Euskeraz egin solasa,
Egunen baten Aberri aske
Batean dezagun goza.

VII

Zure laguna aukeratzean
Kontuan euki ezazu,
Gaur Otso asko bildotz jantzita
Dabiltzala ba-dakizu.
Oitako batek urreratuta
Zerbait esaten badizu,
Bildurrik gabe era ontako
Erantzuna emaiozu,
Aberriaren etsaia eta
Jainko gabea zera zu.

VIII

Ez pentsa beti lortutzerikan
Zeure biotzeko naia,
Gauza guztiak izatn dute
Asiera ta amaia.
Izan zaitez ba beti bezela
Zintzoa eta alaia,
Gero giroa aldatutzean
Datorrenean garaia,
Egunen baten izango zera
Ipar kaleko galaia.

Ondarru, 1987,ko Irailla
J.M. Azpiri

BASARRI'RI

I

Zer gauza zailla dan neretzako
Zutzaz zerbait esatea,
Zuri dizudan itzal guztia
Bertso bidez ematea.
Errezago da inok eginda
Norberak irakurtea,
Obe izango litzaidake, bai;
Lan au utzita joatea,
Baiña biotzak beartutzen nau
Aurrera eramatea.

II

Zorioneko Granada erreka
Basetxe badeinkatua,
Zu, Iñazio, munduratzeko
Jainkoak aukeratua;
Ala bearrez ume ziñala
Sor-lekutik aldatua;
Zarautz eder ortan izanik
Beso zabalik artua,
Geroztik orri ortantxe dezu
Izatea sustraitua.

III

Zarautz ertan zuen egoitza
Izandu zan azken portu:
Euskaldun giro benetakoa
Zuk antxe zenduan lortu.
Zenbat kantu zar entzun zenitun
Guztiak gogoan artu:
Gazte ziñala bertso Iturri
Aundi bat zukan zan sortu,
¡Berdin gabeko Iturri garbi
Iñoiz ez dana agortu!

IV

Gazte aroan nabaiturikan
Aberriaren Iparra,
Gure izkuntza izandu bai-zan
Zuk bazka zenduan larra.
Bizi guztian euskerarentzat
Jarririk zure indarra;
Gizon batzuek eginagatik
Zuri iseka ta farra,
Alde danetan geratu dezuz
Jainkoa ta Lagi Zarra.

V

Bizi guztian ibili zera
Gure izkuntza egiñez,
Euskerarentzat izandu dezun
Maitasunak eragiñez.
Amaika aldiz aurkitu arren
Egia esan eziñez;
Zenbat une txar irentsi dezuz
Zeure lanaren erdaiñez,
Naiz eta etsal amorratuak
Zuk aiña euskera jakiñ ez.

VI

Bertsolaritza lengo tokitik
Zuk egin zendun aldatu,
Sagardo Upel artetik kenduz
Antzokitara goratu.
Aldi artako giro garratza
Bertso legunez bozatu:
Sasi artean zegon euskera
Eroazpenez jorratu,
Gazte arotik asi ta beti
Gizonki dezu jokatu

VII

Bertso kantuan gelditu gabe
 Uri ta baserrietan,
 Euskera ona erabiliaz
 Joaten ziñan tokietan,
 Zenbat biotz miñ lasaitu dezuz
 Aspaldi ederretan.
 Iñoiz ez degu itz txar bat ere
 Aurkitu zure itzetan,
 ¡Gure izkuntza maite degunok
 Zurekin gaude zorretan!

VIII

Guda ankerrak arrapaturik
 Adiñik ederrenean,
 Gogo guztia ipini zendun Aberriaren
 onean.
 Baiña etsaiak nola zeukaten
 Indarra goi ta lurean,
 Lepoa galdu baiño lenago
 Franco zaleen menpean,
 Egun batean azaldu ziñan
 Mugaren beste aldean.

IX

Urteak joanik itzuli ziñan
 Berriro zeure kabira,
 Utzi zenitun senide gaixo
 Ta lagun zarren tokira.
 Denpora eldu zitzaizunean
 Bertso kantuan errira,
 Edo bestela baserritarrak
 Alaitutzero mendira:
 Urte aietan ez zan erreza
 Irtetzen plaza erdira.

X

Zenbat urtetan bertsolaritzan
 Ta etzaude nekatuta!
 Zuk egindako lanen emaitza
 Gaur daukagu loratuta.
 Bertso giroa jarri diguzu
 Itz jatorrez apainduta;
 Bertsolaria gizon bezela
 Duintasunez goratuta:
 Zure izena geldituko da
 Betiko illezkortuta.

J.M. Azpiri

AURRA

Betorkit goi arnasa
ikusmena argitzen
ene gar bizian;
betorkit suzko garra
izamena goritzen
biotz barrenian.

Amaren maite indarra,
izarra dirudizu
ortze urdiñean;
semea sortu dozu
maitasunaren garrez
sabel erraiean.

Ettxeko eguzkia,
zeruetako izarra,
zelaiko lorea;
arribitxien guna
agertu da etxera,
zorion maitea.

Amaren erdi-miñak
ainbeste negar dakar
ume jalkieran;
samin danak geroztik
eguzki printzak dira
itz zorionean.

Maitasun bi begira
alkarren leiaz urtzen
amatik semera;
semeak ezin aitu
noraiñokoa izan zan
amaren negarra.

Orain dana da argia,
zeru biurtu bai da
amaren nekea;
astuntasuna jun da,
aurtxoak ekarri dau
urrezko bakea.

Geroztik goiz ta arrats,
etxazpiko zelaian
txoriak kantari;
urregorritzko piko
aurtxoari dirautse
zoriona zuri.

Umearen gogo
argiaren antzera
begiak indartzen;
lenengo amari so
ta irriparez ezia
musuan agertzen.

Aita begira dago
beren odol danari
aragi eginda;
ametsa, maitasuna
egi biurtu dira
semea izan da.

Ettxeko poz guztia
eskurik esku dabil
biotzak alkartzen;
berezko lilluramen
dauka gure izarrak,
gogoak zoratzen.

Lanetik dator aita,
nekeak eraginda
izar orduetan;
irripar dagi aurrak
ta astu dira nekeak
maitasun garretan.

Ettxeko zoriona
aitaren besoetara
jun nairik begira;
laztan bat, bi, geiago
ta amarengana doa
loaz gozartzera.

Paulin

ITZULPENAK

GEROKO GIZONEI

(Bertolt Brechet)

1

Egi-egiaz, aldi illunetan naiz bizi.
Zentzuega duzu tolesgabe itza. Bekoki lau batek
senti-ezkortasuna diragar. Parre dagianak
oraindik ez du entzun albiste izugarria,
ez zaio oraindik iritxi.

Nolako aldiak auek
zugaitzez itz-egitea doi-doi gaiztakeri baita,
ainbat eta ainbat maltzurkeri ixiltxea dalako!
Kale zear lasai doan gizaseme ori,
beren adiskideak aurkituko
ote dute bear dutenean?

Oraindio, egia da, bizitz janaria dut irabazten.
Baiña, sinets ezadazute, ala-bear utsa da. Dagidan
ezerk ez dit asetzeko eskubiderik ematen.
Ala-bearrez jaregin naiz. (Ene zoria
aitua balitz, galdua nintzake).
Au dioste: «Jan eta edan! Goza daukazunez!»

Baiña, nola nik jan eta edan egingo
jaten dudana kentzen ba'diot gose denari
eta nere ur-ontzia egarri denak bear badu?
Eta ala ere, jan eta edan dagit.

Atsegin litzakit, baita, jakintsu izatea.
Liburu zaarrak azaltzen didate jakinduria:
munduko burruketatik iges egiñik
geure bizitzaldi laburra kezka gabe igaro.
Gogorkeritik alde egin,
gaitz ordeaz ona eman, ez asebate gurariak
eta beurok aantzi: orixe duzu jakinduria.
Nik baiña ezin egin onako ezertxo ere:
egi-egiaz, aldi illunetan naiz bizi.

2

Urietara iritxi nintzan naste-aldian,
gose errege zalarik.
Biurrikeri garaian nastu nintzan gizonen artean.
Eta ni ere aiekin matxino nintzan biurtu.
Orrelaxe igaro nuen
lurrean eman zidaten aldia.

Nere ogia jan nuen eraso ta eraso artean.
Iltzaillekin lo egin nuen.
Maitasuna egin nuen konturatu gabe
eta izadiari so-egin nion artaga.
Orrelaxe igaro nuen
lurrean eman zidaten aldia.

Nere aldietan, kaleak aintziretan ziran bukatzen.
Itzak zigorrari nindun salatzen.
Ezer gutxi nintzan ni. Eta altsuak
pozago sentitzen ziran ni gabe. Ba nekian.
Orrelaxe igaro nuen
lurrean eman zidaten aldia.

Aula zan ene kemena. Elpidea
guztiz urrun zegoen oraindik.
Argi ikusi zeikean jada, niretzat ala ere,
ia-ia jadetxi eziña zirudian.

3

Zuok, gu amil-azi geran aulduratik
lastertxe jeikiko zeratenok,
gure makal-izatez mintzatzerakoan,
gogora itzazute baita itzuri dituzuten
egun doakabe illunak.

Oskiak bezela lurraldez gu aldatzen
giza-mailla burrukaz, eta etsi-etsita bizi giñan
zuzien-gabekeria bizi arren, iñork itzik egiteke.

Eta ba-genkian, ala ere, sumiñak txarkeriaren aurka
aurpegira itxura-gabetzen duela.
Sumiñak baita zuzengabekeriaren aurka
abotsa jarten du garramatz. Gu, zori txarrez,

maitakortasunerako bidea gertatu nai izan gendunok
ezin izan giñean maitagarri.
Baiña zuok, gizona gizonaren adiskide
izateko garaiak eldu daitezenean,
pentsatu guregan
errukiortsu.

(1938)

Itzuli du Igotz'ek

ARROBIA

(Karol Wojtyła'rena)

I

GAIA

1

Entzun ondo, entzun mailluaren kolpeak,
astiña, erritmua. Otsak uzten dizu
indarra sentitzea barne, kolpearen indarra.
Entzun ondo, entzun, tximist-zirrara,
arriak ere zatitzen ditun ibai sarkorrarena,
eta nerekin duzu ulertuko lanaren aunditasuna,
oso-oso, ondo egiña gizonaren aunditasuna dala.

Esku babatua, zauri zaardunekin,
bere gurari mukerra mailluan du luzecazten
pentsamentuak ditula askapenak aurkitzen
zapat dagian arrian, amore dagian arrian.
Ez duzu indarririk arrian gizona kentzen ba'duzu,
zain aundia zartadan, odol mugikorrarena,
bertan ebakitzen ba'duzu eta ezin-bestezko lekuan.

Billa ezazu maitasuna sumiñean, sukarrez ixiotuan,
arnasan sartua ibai lasterrean aizea bezela,
arriak ebaki arteiño aoaren otsik irten gabea.
Gero andik dabiltenak etxean sartuko dira,
deslai ta izutuak eta norbaitek dioke aopeko
Etzuen iñork esango, gizaseme sendoa bai zan!

Eta zuk ez izan beldurrik. Gizatiar egotekoak
ertz oso zabaldun asko batetik zear doazkizu.
Oro dator urrundik, oro dijoa aurrerantza.
Gertatzen dan zer orotan zuk begira beti
maillu-kolpe neurrituan datorkizun Arengan.

2

Ur-laster apalak daramazki errizko mokor gizenak,
tximist-ari bat txibita lez ezkutuan ozka duela.
Ongi dakite arriak bat-bateko zauzkada,
bere betiko xalotasuna pirrintaka arrailduz.
Baiña ez, ez da tximist-indarra indar askatzen,
bortxa ori eskuan tinko daukana baizik:
gizon bat da, langille bat.

3

Eskuak biotzaren lurraldeak dira, urratuak noski
mendi-lepoak bezela ur-laster illunakin.
Gizonak eskuak ditu zabaltzen pozik dagoanean
eta esku-arre irikietan dakus eginda lana.
Jendea, beraz, uragatik, joan diteke trankil.

Lurraldeak dira eskuek. Bat-batez ebaki ezkerro,
zauri irikietatik aske dijoa oiñazea.
Gizonak baiña ez du pentsatzen, ez du pentsatzen doñazean,
oinazean bakarrik ez bait dago aunditasunaren izpirik.
Gizonak ez daki bere aunditasunaren izenik.

4

Mailluak astun dagizan eskuetaz gaiñera,
bizkar-aldea zeintzen duan giar-soskoz gaiñ,
pentsamentuak berak barrentzen du lanean
eta tximurtzen duen kopetan aztarna ta ildoaz uzten.

Ta olan unetxo baten argintza gotikua da,
goitik be era neurtua, begi aurretik doana.
Iduri bakarrik ez da jada Jainko ta arri artean,
aunditasunera epaitua ta okerrera makurtua.

II

GOI-ARNASA

1

Barne ernetzen da lana, kanpotik da tolesgetzen
eskua uts-gunean, aidera doa ats-bafada...
naimenak soiñu dagi, arrian ezkila dalarik,
eta ideiak nai seguru baten jotzen baldin badu,
eskuak tinko irixten dira gorenengo me-zerrendara.

Ideia seguruz, begi ziur eskierrez
esku zabalak salneurria ordaindu bear dute.
Arriak gizonari bere indar-ala dio ematen.
Lanean gizonak apalkiro du umotu-azten,
lanak goi-arnasten du egite oso zailletarako.

Nai-izatea ta ideia lanaz dira azi-azten.
Lagintza aundia da egiten, asko dira deituak.
Mailluen soiñuan entzun-azi daiteke maitasuna.
Gure seme-alabak abestuko «Lan aundi-aundia
egin zuten gure asabak azkeneraiño lan egiñik».

2

Goi-argia ezta itzaltzen gizonaren eskuetan;
aren biotzak goi-arnasten du arriaren mundua.
Arrian dakusagu gizonak bururatu duena
eta bertan ikusten dugu oreka gorenena
sumiña bide maitasunez atzeman oi dana.

Gure-urratsak dituzte bultzatzen sumiñak eta maiteak.
Ez bata ez bestea ez dira egungo aitu ta ondartzen.
Beroaren indarrean, bularraren su-garrean,
jaio ta janaritzen dira, elkarri saka eragiñik
egintzan eta ideian araztun urtuaren gisan.

Zuk nai ba'duzu gizonaren jabetzan sartu,
indar biak bear dituzu irabia zeure izketan
itz lau-lauz ezin-aldatuzko gogor egiñik
maitasunaren eta sumiñaren tenkera indartsuari.
Olan etzaitu iñork gizonagandik urrun al izango.

III

ESKUAK EMATEA

Dizditsua ola, zugatzaren gordintasunean,
zure besoetan dago langintza latzerako.
Besoaren atezua barneraiño guztiz sartu
ta zeugan gauzak urtzen Bittugandik egiña.

Begiak abailduta, betzurdak zorrozturik,
arriak geztaratuak. Ikusten ez den zaaro batek
ormak ditu zigortzen, tximist-ari bizkorra,
Eta eguzkia, uztaileko eguzkia: su zuri arrian.

Nire eskuak al dira, ebakirik, argi dagienak
bultzi-oiñetan, pikaetan eta sere-eragozkietaq
Biotzarenak geien bat izanik ere, biotzak ez du
iñoiz madarikatzen, ezpainak ola ba'dagite ere.

Nolako taiu arrigarriak, itxura ez erarik gabe!
Lanerako eskuak, gurutzerako eskuak!
Sare ostean, bultzi-bidean, pikotxak daude botata.

Zuro arriskutsuak daude aitzetan. Alde eizu.
Pilarak erausten ditu ur-lasterrak. Gazteak
bidea egin nai dute. Eta bideak oro
nire bularreraíño irixten. Aitzak parkatu ote;

Mundu bat daukate oso eskuak ore kan.
Lertze berri bat eta eskuak berriz alkar
aldiz jeikitzen dira orma gainetik.
—Aur bat, ajola gabe, an urbil dabil korrika.

Baiña zuk bakarrik gaiñ daukazun oreka guztia
orain dago txit urbil eta bertatik alderatzen.
Makurtu egin bear da eta zutitu atergabe.
(Aurra sen-gutxiko dozu, ara ta ona dabil unero)

Berriz ere ixillak artzen faitu, biltzen gaitu.
Bertan sartzen danak, soilki bere burua idoroko.
Atean gelditzen danak, naizta itxurapen itxura,
ez du ezertan esku artzen mudnuko gauzetan.

IV

LANKIDE BATEN OROITZAZ

1

Ez zegone bakarrik. Denak zekusaten aren soin-giarra
maillua jasotzen zuenean biotz-pilpil kementsuz,
sendo beea bere oin-azpi, dana tinko ta gotor.
Arri bat jaiki zan eta lokuna zuen zartatu
eta giza-biotz baten sabel-zorroak ler egin zuen.

2

Jaso zuten gorpua, ixillik zijoazten aurreragotuz.

3

Buruz-bera, iraiña zuten agert-azten guztiak.
Txartes arreak zekarzkiten eta oski lupeztuak.
Beretako bat erortzean dagitena egiten zuten.

4

Aitu zen beren aldia. Ordu-orratza, bat-batez,
atzerantz jausi zan zakar, utsean egokiturik.
Gizonaren barreneraiño sartu zan arria
eta onartu bait zuen, gizona arri egin zen.

5

Nork jasoko du arlosa? Eta nork pentsamentua
lokunetan, latsuna aiña zartatuetan esnatuko?
Zelaian jartzen dute, arri-kaskarrean datza.
Zizpuruka dator emaztea, semea eskolatik.

6

Arenetik bakar sumiña geldituko da bestetan?
Ez zihoan arengan elduz maitasunez eta egiz?
Ondoren datozenak, arengandik artuko ote
aren izate gabe, izate bakarra, bere-bera?

7

Bultzi-orgak lorakin. Eta lanera berriz ere.
Tximist-ariak ostera ere saltarazten ditu arriak,
Gizon orrek eraman zuen munduaren egitura.
Sumiñaren sua beti gaintitzen du maitasunak.

Itzultzaile: AITA ONAINDIA

ESOPO'REN IPUINAK

176.— Gizon txakur batek aginkatua

Txakur batek aginka egin eutson gizona, ara ta ona ebillen nora ezenean, nok osatu billa. Alako batek esan eutson ez eukala besterik bere zauriko odolaz ogi-zati bat busti ta gero aginka egin eutson txakurrari bota baiño. Zaurituak erantzun:

—Baiña ori ba'dagit, erriko txakur guztiak or dodaz aginka!

Era bardiñean, txera erakusten ba'dautsazu gizonen gaiztakeriari, oraindik txarkeri geiago egitera daroazuz.

177.— Sukaldaria eta txakurra

Gizon bat, bere adiskide ta senidartekoentzatko, aparria gertatzen ebillen. Eta onen txakurrak beste txakur bati dei egin eutson aparitara, oan esanik:

—Adiskide, zatoz ona nigaz aparria egitera.

Eldu zan deitua pozez gaiñezka; jatordu oparoaz arriturik geratu zan, bere kolkorako iñoala:

—Au bai gero itxaroten ez nebana! Asetzeraiño jan bear dot, goserik izan ez dagidan egun batzuetan.

Onako gogoeta ta ausnarrean ziarduala, buztenari eragiñaz lagun txeratsu baten aurrean lez, ikusi eban sukaldariak ara ta ona ebillela, ta, anketatik oratu ta leiotik beera bota eban beingo baten. Eta txakurra atzera biurtu zan alarau gorritan. Bidean beste txakur batzuk aurkiturik, batek itandu eutson:

—Zelan bazkaldu dozu, lagun?

—Edanaren edanez —erantzun eban— mozkortu egin naz, eta ez dakit nundik urten dodanik be.

Alegi onek erakusten dausku iñoren onakaz esku-zabal diranakaz ez dogula geiegi fiatu bear.

178.— **Prantzes-txakurra eta beronen lagunak**

Txakur bat, etxe baten janaritua, patariari aurka egiteko trebetua izan zan. Bein, oneik erreskadan egokituta ikusirik, idunean eukan estuna apurtu ta kaletan zear asi zan arin be arin. Ikusi eben beste txakur batzuk, zezen bat bai-zen sendo, eta esan eutsoen:

—Zergaitik zure zalaparta ori?

—Oparoen bizi nazana ba-dakit, urdailla ondo aseturik; baiña beti nago eriotzeagandik ur-ur, artz eta leoiakaz burrukan erantzun ebaxn.

Txakurrak orduan onela euren artean:

—Errukarria da gure bizia, baiña ederraz; guk ez daukagu artz eta leoakaz burrukatu bearrik.

Ez dogu geugana ekarri bear, arrokeriz ta bizitz onez, arriskua, onegandik iges egin baiño.

179.— **Txakurra, oillarra ta lukia**

Txakur batek eta oillar batek baltzu egiñik, ortik zear joan ziran zoriaren billa. Gautu zanean, oillarra zugatz batera igon zan, eta txakurra arro egoan enbor baten ondoan etzun zan. Oillarrak, oitura ebanez, eguna urratu-ala jo eban berea; an urrean aurkitzen zan luki batek entzunik ara jo eban bertatik, eta zugatz oiñera elduaz, jatsi eitela andik eskatu eutson, abots ain bikaiña eukan piztiari mosua emon gura eutsola-ta. Oillarrak erantzun eutson itxartu egjala lenengo zugatz oiñean lo egoan atezaiña. Eta orduan txakurrak, lukia atezaiñagaz berbetan asterakoan, tarrapataka jauzi egiñik, zatitu eban lukia.

Alegi onek diñosku gizaseme argi asmotsuak, etsaien eraso artean, ba dakiela ziria sartzen eta eurak baiño indartsuago diranakana zuzentzen.

180.— **Txakurra eta txirlea**

Arrautzak jaten oituriko txakur batek, irla bat ikusiz, bere autzak, au da, eztarri-zuloa edegirik, eta albagiñak itxi lazkiro, arrautza bat zalakoan iruntsi eban bera. Lertu ziran gero aren erraiak eta alditxarrak arturik, ots egin eban:

—Merezi izana dot, gauza biribil guztiak arrautza diralakoa, artzen dodazalako.

Ipuin onek darakusku, ondo ausnartu barik sartzen diranak, errez gaiñ dakarrezala ainbat usterik bako zailtasun.

181.— **Txakurra eta erbia**

Eize-txakur batek erbi bat atrapau eban eta batera ekion aren muturra ozkatzen eta miazkatzen. Erbiak, joku onekin gogaituta, esan eutson:

—Itxi, otoi, ni aginkatze edo-ta mosukatze ori, jakin daidan adiskide zaitudan ala arerio!

Ondo datorkio alegi au bitara jokatu oi dauan gizonari.

182.— **Txakurra eta arakiña**

Aragitegian sartu zan txakur bat, eta arakiña bere lanean ebillela ikusirik, biotz bat artu ta igesari emon eutsan ariñeketan. Arakiña arengana itzuli, ta ariñeketan ikusiaz, atzetik ots:

—Entzun, adiskide! Zagozala zagozan lekuan, gaiñ dautzut begia ezarriko.

Alegi onek erakusten dausku: ezbearrak askotan zuur egin oi dabezala gizonak.

183.— **Txakur loak artua eta otsoa**

Etxe aurrean txakur bat lo egoan. otso bat arengana oldartuz jataldi ederra egitekotan aurkitzen zan, baiña txakurrak eskatu eutson une aretan ez egiala birrindu.

—Orain azur utsa nozu —esan eutson—; itxaron eizu pizkaten; ezteguak ospatu bear dabez nire nagusiak; betekada ederrak emongo ditut neuk bere, lodituko naz eta zuretzat janari askoz oparoagoa izango naiatzu.

Siñistu eutson ari otsoak eta andik alde egin eban. Aldikada bat igarota, itzuli zan otsa eta txakurra aurkitu eban etxe gaiñeko ikustokian; gelditu zan onen azpian eta txakurrari gogoratu eutson bien arteko ituna. Txakurrak orduan bota eutson:

—Oi otsoko, gaurtik aurrera etxe aurrean lo ikusten ba'nozu, ez itxaron alako eztegurik!

Alegi onek darakusku, gizaseme zuurrak, arrisku batetik iges egitean, euren burua zaindu oi dabe bizitza guztian.

184.— **Txakurra eta gerizpea**

Txakur bat ibaia zearkatuz joian aragi-zati bat aoan eroiala. Bere gerizpea ikusi eban uretan, eta beste txakur bat, aragi-zati aundiagoa eroiana zala, uste

izan eban. Eta oni klask eragiñik, bere lagunari erioana kendu naian, arengana joian. Azkenez, baiña, bata ta bestea galdu ebezan; bata, olako aragi zatirik ez egoalako, gatxa jakon aregaz jabetzea; bestea, urak eroan bait eutson aoan eukana.

Alegi ederra, nunbait, miguru ta diru-zaleentzat.

185.— **Txakurra arranaz**

Ba-zan txakur bat billauka agiñak ezarten ebazana. Ugazabak, jentea konaturatu eiten, arrantxo bat ipini eutson. Eta ozkari, arro, txilintxoari eragiñez, erriko plazara joan zan. Urteetan aurreratutako txakur batek, alan be, esan eutson:

—Zer dala-ta ainbeste arroikeri? Kanpaitxo ori ez daroazu, ba, ona zarea-lako, zeure ezkutuko gatxa iragarteko baiño.

Panparroien kiñu ta egintza arroskoak agiri-agirian jarten dabez olakoen barruko griñak.

186.— **Txakurra leoiari jarraika**

Leoi bat ikusi eban eize-txakur batek, eta aren atzetik ekin eutson jarraika. Leoia, baiña, orroaz biurtu zan, eta txakurra, bildur-erazoa, lengo bidetik itzulirik. Azeri batek, oartuz, esan eutson:

—Doakabe! Leioaren atzetik ain arro ta aren orroak be ezin eroan!

Edestu leike alegi au, eurak baiño altsuago diranak beztu nairik dabilitzen arroputzen aurrean; altsuok aurka egitean, laster doaz atzatzeka.

187.— **Leoia eta eltxoa**

Eltxo batek, leioagana urreratuta, esan eutson:

—Ez dautzut bildunik, ez zara-ta ni baiño gogorrago. Bestela ba'diñozu, erakus egizu zer egin zeinken. Zeure erpakaz txatxumurka egin eta zeure agiñakaz eldu? Ori emakume batek be egin daroa bere senarragaz asarre danean! Ni zu baiño gogorrago naz; nai ba'dozu, aup dagizut burrukara.

Eta bere sudurraz txiba jorik, eltxoak leoiari eraso eutson ulerik bako sudur inguruan aragia pika ta pika. Leoia txatxumurka asi zan bere erpakaz, kuku esan arte burrukaldian. Eltxoak, garaille, bere turuta jo-azo eban, eta garaipeñ-kantua asirik, egazka urrindu zan; baiña amaraun baten nastu zan, eta, iruntsiten eben bitarttan, negar egian, bera, indartsuenei be gerra egiñik, orain piztirik arbuigarrienearen eskuetan, amaraunaren agiñetan il bearra.

188.— **Zezena eta eitxo**a

Zezenaren adarrean geratu zan eltxo bat. An luzaro egon ondoren, andik alde egiterakoan, zezenari itandu eutson ia andik bera joaterik nai eban. Zezenak erantzun eutson:

—Etorri ziñanean ez zindudazan somatu, eta joaten zareanean be etzaitut somatuko.

Nori dagokio alegi au? Ez egotez ez joatez, ez zerbitzurik ez kalterik egiteko gauza ez diran gizonai.

IGOTZ

IRITZIAK

AITA SANTI ONAINDIAREN OLERKIGINTZA

Ondorengo au duzu J.M. Lekuonak, aurten maiatzaren 11, 12 ta 13-an Zornotzako erriak eskeiñitako omenaldirako J. Urkizak gertatu zuen «Olerki Guztien Bilduma»-ri jarri zion 16 orrialdeko aintzin-solasa. Baita berau izan zan, gutxi-gorabera, azkenengo egunean, larunbatez, akademi-egintza deituan burutu zuen itzal-diaren guna ere. S.O.

Eraskota lana du euskal olerkigintzan egina Aita Santi Onaindiak. Zabal-kunde eta irakaskuntz mailan hor dugu bere Milla euskal-olerki eder (1954), funtsezko idaztiturria gertatu dena gerrondoko gure literatur giroan. Gero, olerki itzulpenetan oso gutxi eskain dezake berearen idazki aberastasunik: liburu mailan, Homeroren Odisea (1985). Bergiliren Idazlanak osorik (1966) eta Dante Aleghieriren Jainko-antzerkia (1985): antologi mailan, berriaz, hor ditu Esoporen Ipuinak (1966-1986). Horatiren Odak (1955-1969). Gabriela Mistraleri olerki aukera (1952- 1986), Rabindranath Tagoren olerki aukera (1958-1963): eta poema-sorta mailan, azkenik, bi dozena inguru erdal auto-reen olerkiak. Hitz batean, euskal olerkigintzaren muina eskaini digu, eta be-rau kanpoko hainbat maisuren ekarriaz aberastu.

Olerki mugimentu baten euskarri eta eragile izan dugu Aita Santi. «Oler-ti» aldizkariaren sortzaile eta zuzendaria izan da, ordu zailtan bere bizkar hartzen duen euskal olerkiak plazaratzeko zeregina. Eta esan dezagun, al-dizkariak nortasun poetiko jakina ematen diola euskal olerkigintzaren zerbi-tzari, biztaile eta defendatzaile izan dugunari. Aldizkariak behartu du poesiaz gogoetak egitera, zenbakien osogarri eta aberasgarri diren poemak. sortzera edota itzultzera, eta, belaunaldi berriei beren lekua ukatu gabe, gerraurreko olerkarien babesle gertatzera, joera berriagoen aurrean lehenagokoaren testi-gantza eginez.

Oso ezagunak eta eskertuak izanik ere Aita Onaindiak euskal olerki mun-duan eginiko zabalkunde eta eragile lanak, ez zaio hainbeste eskerrik ekarri, behar bada, berak sorturiko poemei, bere poemagintza pertsoanalari. Denok dakigu poema asko eta asko idatzi dituela, eta hori ale honetan ikus daiteke ongienik. Denok dakigu bi olerki liburu badituela, mardulak eta arnas haun-

dikoak. Baina, beste hainbat poeti gertatzen zaionez, oso gutxi hurbildu dira Santi Onaindiaren poesigintza bere osoan aztertzeraz, edota, gutxienez, aurkezpen zehatzago bat egitera.

Ez da bakarrik horrelako bakardadean, batez ere bere behaunaldikoei begiratzen badiegu. Oraindik azterketen zai daude Etxaniz, Gaztelu, Bordari, Monzon, Muniategi, Iraizoz, Zaitegi, Kerexeta, Ugarte eta beste gehiago. Autore bakarren bat ezezik, ia belaunaldiaren parte eder bat edukitzea ongari ez denez, eta gutxiago gurea bezalako egoeran, uste onenez ekin nahi diogu gerrondoko gure poeta baten aurkezpen zabalarari eta behin-behineko azterketari.

1. EDERKERAZ GOGAPENAK

Aita Santik espreski ez digu aurkeztu bere olerki proiektua, ez digu zuzenean landu norberezko poetika taxatua. Baina eskurarki berak zuzenduriko aldizkarietan teorizatzaile eta adore emaile ere izan denez, olerki alorrean argitaraturiko aleetan, gogapenak egin dizkigu estetikari buruz, olerkia eta olerkaria zer diren gauzatuz.

Bere olerkigintzari buruz proiekturik eta poetikarik zuzenean agertu ez badu ere, bi dozena artikuluko inguru ditu ederrari eta olerkiari eskainiak. Beraz, estetikaren aldetik azaltzen dizkigun kezkek, gauza jakina da, hor azpian, zeharka bederenik, poetika pertsonalaren hari nagusiak adierazten dizkigutela. Eta iruditzen zaigu, autoreak teorikoki esandoak, lagungarri on izango direla, Aita Santiren poemagintza sakonagotik harrotu dezagun.

Olerkiari eta olerkariari dagozkienetan, gerraurreko eta gerrondoko poesiari buruz izan diren eztabaidak kontuan hartzen baditugu, iritzi oso garbia du gure autoreak: «oberik jagi arte, gizaldi onen barruan Lizardi, Orixe. Lauaxeta... dira jainko nagusi» («Olerti», 1969, 10 or.). Istiluak istilu, honek adierazten digu, Santi Onaindiaren poetika, eta behar bada landuena eta adierazgarriena den hura, gerraurreko ederkera lantzeraz lerratzen dela, batez ere Lauaxetaren ildotik.

1.1. Olerkia eta olerkaria

Ikuspegi idealdutik marraztu izan digu inoiz Aita Santik olerkariaren irudia. Bi belaunaldien arteko tenka ispilatzen da hitzon azpian: gerraurreko olerkigintzaren eta poesia sozialaren artekoa. Eta gure autoreak oso goian ipintzen ditu olerkariaren dohaiak eta egitekoak, eta goitasun honen arabera epaitzen ditu lehengoak eta oraingoak, gerraurrekoen lan ona aldezkatzuz.

«Irakurri bai, Lizardi'ren Biotz-begietan, Lauaxetaren Arratsberan eta Orixeren olerki-lan jakingarriak. Arein mamiña ta

arein azala! Or egiazko olerkia, olerki iraunkorra! Mundu ontako gauza kaskarra beste mundu zoragarri bat eratu dauskue. Baiña, naiz jainko andi naiz txiki, olerkaria beti jainko, aztru, asmatzaille jator. Eta jainko dan bitartean, bebil ortik, azkar eta gogotsu, erriaren zuzendari, zeruko Jaungoikoaren adierazle. Goiko naiz beeko, bitzuen lanak eder ta aintzagarri» (Ibid).

1.2. Erti-lana

Jakingarriena ez da, behar bada, Aita Onaindiak erti-lanaren osagaiak nola ikustne eta adierazten dituen aipatzea. Olerki liburua, erti-lana den aldetik, nola aurkezten duen ikstea, adierazgarria dela esan daiteke. Adibide eran, bi bat pasarte aipa ditzagun:

«Beste goiz batean zelairantz artu dozu. Aldatz-gora zoaz gaineko muiñora igon nairik: baiña nekatu egin zara ta apur baten ertzean jarri zara. Lilluragarri dagoz inguruak oro, goi ta bee, urriñerarte bakezko pozaren betetasuna. Luzaroan ederrez asetuta gero, sakelean daroazun Lizardi'ren "Biotz-begietan" edo Orixe'ren "Barne-muinetan" edegi dozu. Lizardiren "Arrats-Gorri" deitxan olerkia irakurten asi zara... Ezin irakurten jarraitu... Geiago ezin irakurriz, egiazki atsegin yako aspaldi orrek arrotu dautson poz-atsegin bete-betea» («Kamel», 1979-3, 55 or.).

Badu antzeko beste pasarte bat, nahiz eta beste egoera batean aipatzen diguna:

«Aireñegun... arrastian, eguraldi gozo, eguzkitsua zalata, ibital-ditxo bat egiten joan nintzan. Eguzki ta itzal arteko bide-zidor atsegingarriz niñoaian. Ezker-eskuma altz-lizar, aretx eta sarats gainetan, atergabeko txori kanta. Ixillik oro; zearka doan erre-kastoaren polpol eta ulu mea, zorazten nindun. Olerki liburua neroian esku artean, baiña ezin neban ezer irakurri; izadia neban idaztirik lilluragarriena» («Kamel», 1980-1, 58-59 or.).

Bai liburu baten ederra bere kontestuan ezartzeko, eta bai olerkariak ederraren hotsegile izan behar duela adierazteko, autoreak izadiko ederrera jotzen du. lehenengoan natura kontenplazioaren osagarri duzu, bigarrengoan naturak erti-lana itzali egiten du. Balio paradigmatikoa du izadiak Aita Santiren poetika pertsonalean.

1.3. Olerkiaren osagaiak

Honela esaten ditu «Olerti»ko aipatu artikuluan: «Olerkiak, osagai bi ditu: irudi adiera (metafora) ta igiera (ritmua). Eder-agerkarietan sustraiko bereizgarri bi ditugu oncik» (8 or.). Gai hauetaz egiten duen azterketa dela eta,

esan daiteke metaforizazioak eta metrikak zedrikusi haundia dutela Santi Onaindiaren poetikan eta olerkigintzan.

a) Amets bat lege da Olerkia

«Ta olerki-mundu orrek, ainbat gauza, guk sarri ikusi ta ikutzen genduzanak, barriro sortuta, jantzi zoragarri dizditsu, lillurape-nik tintoenean jarten dauskuz. Gauzen mundu barri bat, guk ez genkiana, bizi, indartzu, dardaraz daukagu aurrean; ots, mundu au ta bertoko gauzak, irudimenezko mundu egiñik daukaguz» (Ibid. 9. or.).

b) Gar ta jantzi da olerkia

«Barnea gar, jantzi azala. Zoragarri izateko, giak bear. Baita guzti ori oreto, aragitu ta eun-miesa baten barruko bilbe antzera, dana bateraturik, graziz ta edertasunez jazten dauan beste zerbait be. Zer dozu ori? Igiera; erderaz esan, ritmua» (Ibid. 11 or.).

c) Poesia, azkenez, biotz zirrada da.

«Ez bakarrik barnean sentikera, baita esakeran be; poesia esaten dogunean, arnas-aldi antzera, dana era bardiñean barik, neurri ez-bardiñetan. saltoka lez, orain zaldiaren trakata, trakata lez, gero astoaren txaka, txaka lez neurrian eroan oi dugu. Izkera neurtua ei dogu gure biotz-ikutuaren berezko adierazpena» (Ibid., 12 or.).

Aipamen hauekin guk ez dugu nahi Aita Santiren ederkeraz ikuspegi zehatza ematerik, baizik eta gure nahia da, autorearen iritzi nagusienez baliaturik, egileak duen berarizko poetika jatorra eskuarki aurkeztea. Gerraurreko olerkigintzaren mireslea, olerkiaz eta olerkigintzaz ikuspegi idealdua duena, ederraren ispilu aipatuena naturan ipintzen duena, prezeptiba klasikoan ezezik ederkera modernoan ere zainak dituena. Batez ere, metaforetan eta erri-tmoan bere emaitza gauzatu nahi lukeen olerkaria dugu. Hau lehenengo hurbilketa bat litzateke Santi Onaindiaren olerki mundura.

2. POEMON BERARIZKO IKUSPEGI JATORRA ZEHAZTEN

Gorago esan dugunez, ikerketa gutxi azaldu zaigu Aita Santiren belaunaldiko poetei buruz. Baina autore horien Olerki Guztiak argitaratzen aldetik zerbait ahalegin gehixeago egin dela dirudi: Orixek, Lizardik, Lauaxetak, S. Mitxelenak, Bordarik, Monzonek, eta abarrek badituzte beren olerki guztiak argitaraturik. Eta orain Aita Santi Onaindiarenak datoz.

Ez dago esan beharrik horrelako idazki osoek dakarten etekina eta mese-dea gure poesigintzaz ikaskuntzarik egin nahi bada, nahitaezkoa denez horrelako gaia eskuartean edukitzea, ezer tajuzkorik lortuko bada. Bilduma hauek dakarte lagintza bakoitzaren kokalekua eta balio-irizpide zehatza.

Baina gero, poeta bakoitzaren ezaugarri nagusienak markatu nahi badira, eta autorearen ekarri berezia azpimarratu nahi bada, eta bakoitzaren nortasun poetikoa irudikatu nahi bada, orduan poemen aukera bat egin beharra dago, eta aukeratutako poemon dohairik berezienak sailkatu eta balioztatu beharra, eta berorien estetika zehaztu beharra. Hau egin ezean, muga estuetan bizitzera behartzen ditugu geure literatur ikerketa eta irakaskuntza. Eta literatur zirkuetatik kanpo geratzen dira hainbat autore eta hainbat idazlan.

Denok dakigu, literatur kritika eta unibertsital apeta direla eginkizun honen lehen erantzuleak. Eta nahi genuke gauzak bidera daitezen. Baina bien bitartean, eskakizunek eraginik olerki idatzien aurkezle garenok, saiatu beharra daukagu zerbait onuragarri egiten, geure olerkarien mesedetan egin ere.

Aita Santiren olerkigintza lan mardula da eta luzaroko ahalegina: 1929an hasi eta 1988 artekoa. Pentsatzen dugu, bizi-bizi dagoenez, aurtan ere abesten diharduela Larreako galeperrak. Hirurogei urte euskal poesogintzaari etengabe emanik. Hala ere, dena ezin izan neurri berekoa: bada landurik, bada hain landua ez denik. Bada aldian-aldiko kanturik, bada arnas beteko libururik. Bada autorearen historia hobeto ispilatzen duen piezarik, bada nortasun poetikoarekin lotura txikiagoa agertzen duen bertso-sortarik.

Lan antologikorik egon ezean, guk liburuak bakarrik hartu ditugu gogoan: Goiz-nabar (1971) eta Nere baserria (1985). Hona zergatik: poema libururen bat kaleratzen duenak, ikerketa estetikoren bat aurkeztu nahi du, edota poemen aukera bat. Eta bi gauzok jakingarriagoak dira eskuarki, motibazio estetikorik gabe eginiko poemak baino. Horregatik gure lehenengo aukera: liburuak bakarrik kontuan hartzea.

Gero, beste oharkizun bat badago, liburuok antolatzeko prozedurak egin-erazia. Nere baserria liburua, osotasun baten barman garaturik dago, planu bati atxekia, poema nagusia eta arnas haundikoa gertatuz. Ez hala Goiznabar: olerki bildumaren eitte haundiagoa du, urterik urte sailak osatzen direlarik. Badirudi bilduma eittea duela. Horregatik aukera bat egin beharra dago, Onaindiaren poemagintz baliagarriena azpimarratu nahi bada. Guk berezienik, I Sailla, 1929-1935 eta II Sailla, 1936-1940 ditugu aipagarrien jotzen ditugunak azterketarako.

Bestalde, noiz eta norako idatzi zuen, eta zernolako bizitz egoeran, guzti hau ere kontuan hartzekoa da. Poemarik landuenak ditu, ahalegin poetikoari begiratzat, olerki lehiaketetako idatzi zituenak, Aitzolek eskatuta «Yakintza»-rako idatzi zituenak, kultur giro bereziren baten eraginpean idatzirikoak. Gainerakoetan, batez ere berak zuzenduriko aldizkarien betelane-rako edo idatzitakoek, bistan da ez dutela beste aukeratu horien goitasunik.

Azkenik, ezin dira ikuspegi berberetik epaitu liburuotako poemak. Goiznabar jo daiteke Lizardi eta Lauaxetaren harikoa, zehaztasunak zehaztasun. Baina Nire baserria, poema nagusien harikoa dugu. Orixeren Euskaldunak poemaren proportzioan. Badu kideasunik Mitxelenaren Arantzazu euskal po-

ema (1949) liburuarekin, eta gutxiago ezagutzen diren beste poemekin. Ez dugu ahaztu behar, arnas haundiko poemagintza hau indarrean zegoela gerrondoko olerkarien artean, eta Onaindiak ere bide hori erabili duela. Bigarren Aita Santi bat dugu: gaiak luze, moldeak herrikoi, tradizioaz lotura edukiz, kantagarri diren poemak landuz, ikuspegi historiko-kulturalak kantagai hartuz idatzitako poemagintza.

Beraz, bi liburuok bakarrik digutu begiaurrean geure azterketan, eta berauetan ardura bereziz idatzitakoak arakatu nahi genituzke. Baina bieri lehen-tasun bera eman gabe. Azterketak lehen liburuko zati garrantzitsuenez bakarrik egingo ditugu, uste dugularik berauetan dagoela Onaindiaren olerkigintza bikainena. Bigarren liburuaz ez dugu azterketarik egingo, baizik eta konparatu egingo ditugu beren artean bi liburuok, horrela Santi Onaindiarne bi une poetikoak azpimarka ditzagun: gerraurrekoen harikoa, apeta-tsua, eta gerrondokoa, herrikoiagoa. larreako poetaren bi ereskinak.

JUAN MARI LEKUONA

MARURI-TAR ERRAMUN

Olerkaria. Baña nor dogu olerkari ia ez ezagun au? Aita Onaindiaren MILLA EUSKAL OLERKI EDER izeneko olerki-bilduma aberatsean daurkiguz lau olerki: Edur Maluta, Nere Ama, Enada Eriotzan, ta, Ostiral Deuna. «Olerkari bikaiña, bulkoz jagi ta biotzondoz ezti. Igo miñez dager beti uso zuri antzera, zeru-azpiz ega luzean biraka. Usain gozoz lurrundu ditu bertsoak, joran, kili-kili ta txingar bizi diranak. Gai askotan berariz jardunik, poesi liburu bi argitara emonak ditu. «BIOTZA ABESLARI» (Zornotza, 1927) ta, «LILI-TXINGAR» (Tolosa, 1928) Lenengoa bizkaieraz ta, bigarrena gipuzkeraz. Izkera errez gozoa dau albait-danez. Ba-ditu sarituak be, «Elur-Maluta», esaterako, «Enada Eriotzan», ta, abar.» Olerkari beraren zeatzasunik ez dakar.

Bi olerki liburu ez ezik, ba-dau irugarren bat. Beraz iru dira argiratuak:

«TXINDOR-EGADAK» (Gráficas Izarra, 1964, San Sebastián. Len-aldiko «BIOTZA ABESLARI» eta «LILI-TXINGAR» arrera onez saldu ziranez bigarrenez argitalduak izan ziran, biak, Gráficas Izarra argitaletxean, 1965 garren urtean.

Elizgizona zanik ez dago zalantzarik. Irakurri besterik ez dago bere olerkiei darien zerutasun guna. 1924, 1925, 1926, 1927, 1928, 1930 garren urteetan egindakoak Ondarrabi'ko egotaldian. Batzuk baita Muskaria (Tudela) eta Armintza'n.

Ondorengo olerki onen bitartez dakigu zein dan argira dakarkigun olerkari apal onen yayoterria.

Neure Yatoterria

Maruriko erritxuak,
Izanarren txikerra,
Ikusgai ederrak daukoz
Asetzeko begia.

3

Eztarritik bera doya
Arin urdail barrena,
Batek nai baño lenago
Bertako txakoliña.

Ango mats ta mallukiak
Dira goxo-goxoak,
Ango zalayak ederrak
Lilik urrinkaituak.

4

Ango elizpen egonak
Arako dauko seta
Ibar eder ta zabalak
Egin dotso lillura.

5

Gordetako itsas axetik
Mendia iparraldera
Eliza erpintxo baten
Egoaldera ibarra.

7

Eta ain sinistetsuak
Bertako biztanleak,
Jaungoikoa otseinduez
Pozik bizi direnak.

6

Etxe guztiak banaka
Ortuz inguratuak
Eta ugari ortuetan
Yanaririk onenak.

8

Gizaguren jayoterri
Pozarren diñot dala
Larrazabal eta Azkorra
bikañenak direla.

9

Olakoxe neure erria
Zinez maitagarria,
Benetan dodala maite
Neure yayoterria.

.....

Obeto margotua izan leiteke edo argazkitua erri txiki onen izaera begi-koa? Ikuskai ederrak; mats ta mallukiak goxo-goxoak, zelayak ederrak; ibar eder ta zabalak; itsas-axea babestuz, mendia iparraldera; eliza erpintxo baten; egoaldera ibarra ta etxe guztiak banaka ortuz inguratuak. Orduko ikuspegi bedeinkatuak! Txakoliñaren ona! Gaur egun orrela ete da?

UMEZURTZ

Maruri Erramun'en bertsoak aztertuz egoera itun onen berein ta bost zeaz-tasun daurkiguz. NEURE AMA izenburututakoan onako auk:

«Ezagutu orduko
Galdu neban asna,
Ordugik nik ez dakit
Zer dan onginaia.

Axe zan onginaia
Onginai goxua,
Beste guztiak dira
Onginai apurra.

Emen nabil geurtik
Ni ama billaka
Ta onginaia guztiakaz
Ezin dodala egin
Amaren erdia. »

Umezurtztasun gaia bein ta barriro dakar arira:

NEGARRA

«Adu txarrak utzi nindun
Umezurtz goizeti,
Amaren ordezt negarra
Egonaz ugari.

Txiro-ogasuna ornen da
Negar-ittia,
Ta ni ogasun orretan
Nazela aberatsa.

.....

«Txindor-Egadak» liburuko 106 garren orrialdean be, antzeratsu dator-
kigu.

UMEZURTZ

«Umezurtz naiz
Gau ta egun
Ama bearren
Egonarren ni
Ez det amarik

Ez arrebarik
Edo anairik,
Aita lanean
Urian olan

Eta etxean
Neuxek bakarrik
Gaso gasorik,
itun-itunik.

.....
Ludi onetan
Itun bizi da
Ama gabeko
Seme gaxoa»

.....

UMEZURTZ OSO OSOAN

Alde guztietatik umezurtz,
Ama illa, aitik ez, amarik ez,
Daukodazan gurasordeak baño
Askoz obe bapere euki ez.

Umezurtz etxean,
Umezurtz kanpoan.
Arren, Jaunori, ni legez
Ez iñor utzi munduan.

.....

Eta amaitzeko gai Lili-Txingar'ko 125 garren orri aldean onako du:

BETI UMEZURTZ

«Neure bizitza
Ama bagea
Beti umezurtz
Ituna dala.

Kalbarioan
Beti nekea,
Neure biotzean
Beti arrantza.

Bakartadea
Neure barruan
Etz zoruna
Beti urrunan.

.....

Maruri'k liburu bakoitzean Jaungoikotiak, Loretxuak edo Landako Loretxuak eta Naskaldiak atalburuturiko sailletan banatuak dagerz bere olerki apal ta apal bezi eder ta errikoia.

Elizgizon au zintzo jokatuz bere oler-lanetan Jainko-egarri aldarrikatuz dabil autortuz:

«Maitatzeko egiña
Da neure biotza;
Ta, maitasun, maitasun
Jabilt deadarka.

«Jainkoantzat egiña
Da neure gogoa;
Jabilt eskarika
Jainkoa ta Jainkoa

Eraberean euskaldun agertzen da; benetako aldeze lez ots dagi:

«Zergaitik zabiltze orrelan
Gizon anker eta ergelak
Irainduaz ama euskera
Iraintzen zeuen buruak?

Erri guztietan darabilte
Euskera oinperatu,a
Ez negarrik, ama gaxua,
Emen daukazu semea.

«Euskera barik euskalduna
Pipiak jo daun enborra,
Ez lorarik ez igalirik
Iñoiz emongo ez duana».

Txibo Landako Alaba deritxon olerkian euskaldun guraso askoren euske-
reari buruzko ardurarik eza edo etsaikeriaren agerpen lazgatia da. Luzea da-
nak emen jartzeko baiña, ona emen agiri batzu:

«Mirentxu nora zoaiz orren arin
yo que no se bascuence,
Auxek bai dala entzun samiña
Ta askotan entzuten dana.

Aipatu degun Mirentxu ori
Txibo landako alaba,
Etxe orretan guraso ta abar
Euskaldunakdanak dira.

3

4

Alde batetik eta bestetik
Euskaldunak danak dira,
Aurren etxe aretan tutik
Ez da egiten euskera.

Mirentxu asi da ikastolara
An ez da geiago euskerarik,
Onen antzeko kirtenkeriak
Eiten ditugu pentsa barik.

Ondo ikasi dagien edo
Mirentxuk bere erderea,
Ingerutik jaurtiten dogu
Gure euskera maitia.

Txibo landako Mirentxu asko
Daoz Euskalerrin zabaldurik,
Izurri ori galtzen ezpadu
Gagoz betiko galdurik.

..... Armintza, 19-4-60

Sasi Euskaldunak:

(ta diño):

«Sapaburuak
Legez ugari
Ur zikiñean
Dagoz olango
Euskaldunak gaur
Euskalerrian.

Ama Euskera
Maite zaitut nik
Bene-benetan,
Nere bizi au
Zeure izango da
Naizen artean»

Euskerearen alorrean langille asperga onek Jaungoikozko olerki biotzgariak idatzi ebazan: AMA SORTZEZ GARBIARI, PRANTZISKO DEUNAREN OGASUNA, MAITALLE BILLAKA, SUSANA, MALTZURKERIZ ZERURA, ASIZ'KO PRANTZISKO DEUNAREN ERIOTZA, BEGOÑA'-KO AMA, OÑAZETUAZ ERRUKI, ASTOAREN ESPAK, BARIKU GUREN, NEKETAKO AMARI, GUBIOKO OTSOA, MIREN IZENA, JESUSEN BIOTZA, GAZTELUGATXE, ZERU BIDEA ta, beste asko.

ZURE BIDEA:

«Gaste nintzala	Aldapak gora	Mendi gallurran
Mendi gañera	Bide esmtzen	Biderik etzan
Igon nai eta,	Batzuk nekauta	An bil giñanak
Mutiko pillak	Bestek etsita	Beste guztiak
Artu genduan	Bidean errez	Pot ein bidean.
Bide zabala.	Askok utzitzen.	

4

5

Zeru bidean	Samiña baña
Adibidea	Ezin ukatu
Auxe bai dala,	Dala egia.

Dazta daiguzan Jaungoikozko olerkien ataltxo batzuk onuratu gaitean beren zem-gogozko otoitz-neurtitzez:

MIREN IZENA

Donokiko-bide argitzeko	Ekaitzean neure gogo-ontzia
Dan goizeko izar argia	Errez yon daike ondora,
Izango da orain eta beti	Arin agertuten ezpayako
Mirenen izen gozoa.	Itsasoko artizarra.

3

4

Bere otseindarien aboan	Miren izenak gure abotik
Mirenen izen gozoa	Ez dau egin bear alde,
Gogoko bizitza sendoaren	Zitzaldian galduk geraldako
Ikur ziurra alegi da.	Orren laguntzarik bage.

5

6

Obenaren pisuaz etxitu	Argian aurrean iges dagi
Bizi zarean gizona,	Ludian illuntasunak,
Oguzi ustez Miren izena;	Miren ustetsu esan ezkerro,
Zeugaz dozu itxaropena.	Iges dagi diabruak.

7

Ekaitz-itsasoan dabillenenentzat
Argi da Miren-izena,
Argi ontatik aldentzen danak
Ganean dau ondamera.

9

Ia beti daukogu erlea
Ezti gozoen ganean,
Eta ereslari, ertilari,
Eresintxuen artean.
.....

8

Miren izena ezia baño
Gozoago zera aboan,
Eta doñu eresintxu baño
Bigunago belarrian.

10

Nik bere Miren izen gozoa
Euki nai beti alboan,
Betiro bizi nai dodalako
Atsegiñen darioan.
.....

BIOTZ ARANTZAK

«Iguinguak izanarren
Biotzeko arantzak,
Eurek dira gizonaren
Ongillerik onenak.

Sarri ez daki gizonak
Biotz-arantza gaberik,
Biriki ondoan berak
Ote daukan biotzik.

ERRUKI ta MAITASUNA

Biotzeko bi lora
Arin zimelduko dira Arantzarik ezpada»

Ikertu daiguzan orain olerkariaren LORATXUAK: Esatebaterako beren txori-sailleko Urretxindorra, Karnaba, Txori eria, Txepetxa, Berderoya, Txindorra, Elayak, Birigarroa, Pinpilinpauzak, Txitoak, Kukua ta abar.

Gai arruntak, arrunkiro idatziak agerkera egia, neurtitz apalez itz-lauz-koak balira lez. Batzuk ordeak jakingarriak dira ta ben-benak ikastoletarako. Adibidez, TXITOAK.

1

Ollotegian
Kakaraka
Gure olloa
Asia da.

2

Arrautz zuritan
Bat, bi, iru, lau,
Dozen ederra
Imini dau.

3

Ollotegian
Klok eta klok
Gure olloak
Gaur egin yok.

4

Ollo lokea
Guk ba-dogu
Arrautz ganean
Imingo gu.

5

Amabi arrautz
Azpin yarrrik,
Amabi txito
Dabiltz zutik.

6

Bata zuria
Beste baltza,
Gaxo ez dana
Pixkor dala.

7

Aman nekeak
 Arek asten
 Nok esan errez
 Zenbat diren.

8

Miru goseti
 Ondon beti
 Txito gaxoen
 Zelatari.

9

Olo lokea
 Txito ganean,
 Bere txitoak
 Zaitzearren.

10

Ollasko goxo
 Ondo erre
 Goxo izenarren
 Kostau be.

.....
 Jaungoikozko maitasunez ta euzko zaletasunez gure aurrekoak izan dogu-
 zan euzkeltzale auen izenak aintzakotzat artzekoak dira bai, ezertariko la-
 guntza ta etsaikerizko gizarte illun baten menpean ain erakutsi ederra emon
 euskuelako lotsakizun barik euskerea maitekiro argitaratuz. Ba-dakigu goi-
 mallako olerkariak ez dirala, baña, beren tokitxoa bear dabe euskal alorreko
 Izendegian, euskera oinperatuaren aldezle ta serbitzari izan diralako.

Txori Kukuari buruz esakera asko dagoz. Kukuari txindorrak azten daut-
 sazala umeak, txindorren arrautzak jan ta bereak ipinten dauzala ta abar.
 «Kukuak egiten dau Maiatzean kuku, garagarrillean gelditzen da mutu».

KUKUA

Kukua dala
 Misterioa,
 Beti aboan
 Ta beti illuna

Ez dala umerik
 Ez da gazterik,
 Kukuaz sarri
 Mintzo ez danik.

Zarrak batera
 Nai dute poztu,
 Gaztetan legez
 Entzunik kuku.

4

Txori artean
 markesa dogu,
 Berak umerik
 Aziko ez du.

5

Baña iñudek
 Arkitzen ditu,
 Txoritxoetan
 Beti erreztxu.

6

Kabiak duban
 Iñudek duban
 Txori au lakorik
 Ez da munduan.

.....
 Aipagarriak dira baita AMA TA GUDA, GIZON BULARTSUA, JOSE-
 PA-ANTONI (ipuin zarra) BERROBIKO BASERRITARRA, ONDARRA-
 BIKO SEMEAK, AUTARKI DIRUA, IRU ATSO, BUSTURIA.

«Busturiko erritxoa
 Beti irriparreau,
 Alai egoten zera zu
 Itsas basterrean.

Zergaitik niri biotza
 Lapurtu didazu,
 Ixil eta leun, lapurra
 Baziña legez zu?

Zergaitik Busturirako
 Daukat detan lera,
 Busturia yayoterri
 Neuretzat ez dala?

4

Zergaitik bein Busturira
Neu eldu ezkeru,
Abiña ta Sukarrieta
Ikus bear gero?

5

Abiña ta Sukarrieta
Txatxarra ta Leida
Busturiagaz zerate
Lur zoragarria.

6

Gizon euskaldun bikañen
Naigabe-oinkadak
Bikaindu ta omenduko
Itxaso basterrak.

7

Benetan zerate zuek
Baster omenkorrak
Ta Eusko biotzarentzat
TXOKO BEGIKOAK

.....
Oarkari agertzen haku IRU ATSO deritxonean:

«Iketza lez
Iñor baltzitzen
Iru atso zar
Badakitela
Nik non dabilten.

Goiko kalean
Arrats aurrean
Euren batzarran
Bizi guztiri
Narru kentzean.

Beti man-nariz
Edo arguyan
Agiri dala
Ez dala mutu
Euren artean»

.....
«Iketza lez —iñor baltzitzen— beti marmariz» ibilli бага goazen orain
MENDIGOIZALEA begizatzaera:

1

«Mendigoizale
Begikoa,
Goizean goizti
Mendik gora.

2

Gau illunean
Kukurruku
Gure ollarra
Asi yaku.

3

Egun sentia
Ganen dogu
Gaur egin badau
Kukurruk.

4

Mendigoizale
Yagi adi
Gugaz gurabok
Gaur etorri.

5

Goizeko izarra
Agertu dok
Zeñen ederra
Ikusikok.

6

Mendi ganetik
Guk Aberri
Egin biogu
Gaur ikusi.

7

Beti ederra
Dan Aberri
Mendi ganetik
Zoragarri.

8

Aberri ezik
Donokia
Mendi ganetik
Edertzen da.

9

Gure Abesti
Gozoenak
Mendi goyetan
Abestuak.

1 0

Asmo aberkoi
Sendoenak
mendi-gañetan
Artukoak.

1 1

Agur mendiak
Biar arte,
Zuen begiak
Dodaz maite.

Euskelzale, ta abertzale, ta Jaungoikozale agertzen dan gizon onen INEU-RE OTOITZA egoki dator emen:

«Begirunetsu	Otoitz-saria
Gora ta gora	Betor bai Jauna
Doyan legeztxe	Betor ugari
Kedats-lurriña,	Gaxo onengana,
Goiz arratsetan	Neurri gabeko
Neure otoitza	Zeure errukia
Gorantz doyala	Senda dagien
Jainko aurrera.	Neure biotza.

Txepetxari buruz be ederto osatu eban ta onela edestutzen dauksu txori onen izaera:

1

«Ardurez betea da txepetxa
Ganera pizkor ta txikerra,
Ain iguindua izenagaitik
Ez da iguingarria txepetxa.

2

Guzurrez norbaitek esan eban
Gurutzea loitu ebala,
Geroztik guztin gorrotogarri
Orra beti txepetx gaxoa.

3

Zomorro txar kaltegarrieri
Bakar-bakarrrik kalte eginda
Kabi eskutu ta bigunean
Asten dau umetza galanta.

4

Ardurek egin erazten dautso
Txarraat indartsu ta zorrotza,
Sarri kantari egonagaitik
Iñok ez maite bere doñua.

5

«Auts margoko txoritxu txikerra
Txoririk pizkor ta azkarreana,
Beti artuarren esker beltza
Beti dagizu egikun ana».

.....

Olerkariak egindako gure lurraldeko txori-ipuñei amaierera emoteko Berderoyarena dakarkigu:

1

«Ardurez betea yagoten dau
Berderoyak kabia,
Oi! yagoko baneu neurea
Txori onen antzera.

2

Mutiko txikerra nintzela
Txorikumez betea,
Pozez zoratu arkitu neban
Txori onen kabia.

3

Lenengo aldiz nekusan, neuk
Arkituko kabian
Txorikume yantzi yantziak
Egarako aroan

4

Bota neutson esku bateri
Egazka asi zanari,
Ni noz ats emongo berari
Bea bigun guren ni.

5

Nire txorikume gaxoa
Txori amea izan zan,
Eta nok azaldu daikoa
Zenbat mintsu zebillan?

6

Erdi egaz, erdi narraska
Bere pii itunean,
An zebillan errukigarri
Neure aldamenean.

7

Eta itxirik txorikumeak
Amearen ondoan,
Ama-maitasunez oldozka
Etxera itzuli nintzan.

.....

Bai erakusbide ederra olerkariak jazotako txori-amearen bere umeen aldeko maitetasun erakutsia!

Maruri onen antzera beste asko dagoz aztuta, ixiltzazko estaldurapean.

Areik egindako lana ez da alperrik galtzeko /. Orregaitik alegindu, saiatu bear gara, tarte-marteka aurkitu leiteken zillar-urruterei aberasgarri apurrak euskera gaxoaren bizi-onerako maitasunez gizarteratzen. Gaur beste erabate-ra bizi gara eta elertiaren, olertiaren barrutian be ikaragarritzko abiadan egunik egun barrenduak gabiltza mundu aurrera-bidetuaren eragin azkarrean edo azkarregian iraultzaren iraultzaz oraindik berrikeri artean, gorpuztu edo opñarritu eziñik izkuntzarekiko oldoz erabiltzenean.

Gure izkuntza zarraren olertitza, eraberean, aurrera-bidetua dabil egokitatsun billa. Olerkari onak daukaguz, bat baño geiago, euskerearen alorrean. Baña, len-bidea aztu barik jokatu bear dogu ainbeste eragozpen ta loturakitzun barruan gogo biziz, maitasunez euskera-alde lanpetutako izenik apalene-nak be gogoraziz.

Maruri-tar Erramun dogu bat, bere bizitza guztian euskerearen alde gogo ta biotzez arduratu zana. Bere euskerea maite bazuan be, besteak ez ebazan gorrotatzen. Berak diñoan lez:

«Izkuntz guztiak
ditut nik maite,
baño nerea
zazpitan maite.
Euskaldun jayo
ta euskaldun il,
Ametz ortantxe
nik bizi nai.

Ta, orrelako euskaldun langillei esker, bizirik dirau gure euskereak beren etengabeko aurrerabidean.

Muniategi-tar Sabin 1985-ko Otsallean.